

De Stoicismo Marci Antonini

scripsit

Dr. M. Koenigsbeck.

Sententias a Marco Aurelio Antonino, imperatore philosophante, libello, qui vulgo inscribitur *εἰς ἑαυτόν*, nullo certo ordine ac rerum sermonisque contextu mandatas dialectice disponere atque pro argumentorum ratione inter se nectere, quum hac tantum via ad interiorem scientiam rationis et disciplinae hujus singularis viri pervenire liceat, jam abhinc duodecim annos statutum mihi erat deliberatumque. Uno anno post, ut summos in philosophia honores rite capesserem amplissimo philosophorum in academia Regimontana ordini dissertatiunculam exhibui, qua libros de hac re confectos judicare, praecipue illos viros, qui Christianam legem ad Marci philosophiam magnam habuisse vim contendebant, refellere ac redarguere conabar. Ad extremum, quid statuerit Marcus de ea logicorum parte, quae in arte vera ac falsa dijudicandi versatur, quasi in appendice breviter exposui. Opusculum illud neque amplissimo philosophorum ordini displicuit neque ab aliis viris literatis neglectum vel spreum est. Fecit ejus mentionem Friedr. Ueberweg, Grundriss der Geschichte der Philosophie 1. Theil Berlin 1863 pag. 124; pluris illud aestimasse videtur E. Forster, qui vix me autorem cum laude quadam nominans paginas 30—39 libri sui „de M. Aur. Antonini vita et philosophia“ Rastadii 1869 ex mea dissertatiuncula non sine fidenti audacia ad verbum transcripserit. Itaque hoc anno, quo conficiendae commentationis scholasticae munus obtigit mihi, ad illas quaestiones, quas ne exsequerer, multae res obstiterant, reverti easque huic libello mandare constitui. Quum vero dissertationes inaugurales post paucos annos nusquam alibi nisi in bibliotheca academica inveniri soleant situ velatae et pulvere obrutae; pleraeque autem scidis vix leviter pervolatis ab „amicis carissimis“ et „fautoribus optime meritis“ in librorum armaria vel lecticulos lucubratorios abjectae plagulis paullatim nudatae et brevi tempore e conspectu hominum ablatae sint: pauculae illae paginae, quibus continentur logica, ne manci quid et imperfecti emitterem, iterum typis describendae et praemittendae videbantur.

De Stoicismo Marci Antonini.

Tota philosophia, Cicerone auctore¹⁾, a Platone divisa est in partes tres, in logicam, physicam, ethicam. Quam divisionem quum ceteri philosophi, tum Stoici accipiebant. Plut. de plac. phil. I. prooem. οἱ μὲν οὖν Στωϊκοὶ ἔφασαν τὴν μὲν σοφίαν εἶναι θεῶν τε καὶ ἀνθρώπων ἐπιστήμην, τὴν δὲ φιλοσοφίαν ἄσκησιν τέχνης ἐπιτηδείον. ἐπιτηδείον εἶναι μίαν καὶ ἀνωτάτω τὴν ἀρετὴν. ἀρετὰς δὲ γενικωτάτας τρεῖς, φυσικὴν, ἠθικὴν, λογικὴν. δι' ἣν αἰτίαν καὶ τριμερὴς ἔστιν ἡ φιλοσοφία, ἥς τὸ μὲν φυσικόν, τὸ δὲ ἠθικόν, τὸ δὲ λογικόν. Itaque a nobis quoque de Antonini Stoici placitis disseretur hac partitione servata, praesertim quum hic philosophus ipse probasse eam videatur, cfr. VIII, 13 φυσιολογεῖν, παθολογεῖν, διαλεκτικεύεσθαι.

A.

Logica.

§ 1.

Quae partes sint artis logicae quibusque de partibus dixerit Antoninus.

Quas in partes logicam dispertiti sint Stoici quibusque de rebus quaque in parte dixerint, tradidit nobis Diogenes Laertius VII, 41. τὸ δὲ λογικὸν μέρος φασὶν εἶναι εἰς δύο διαιρεῖσθαι ἐπιστήμας, εἰς ῥητορικὴν καὶ διαλεκτικὴν, τινὲς δὲ καὶ εἰς τὸ ὁρικὸν εἶδος, τὸ περὶ κανόνων καὶ κριτηρίων. εἶναι δὲ τὸ ὁρικὸν περιαιροῦσι. 42. τὸ μὲν οὖν περὶ κανόνων καὶ κριτηρίων παραλαμβάνουσι πρὸς τὸ τὴν ἀλήθειαν εὑρεῖν. ἐν αὐτῷ γὰρ τὰς τῶν φαντασιῶν διαφορὰς ἀπευθύνουσι τὴν τε ῥητορικὴν ἐπιστήμην οὕσαν τοῦ εὖ λέγειν περὶ τῶν ἐν διεξόδῳ λόγων καὶ τὴν διαλεκτικὴν τοῦ ὀρθῶς διαλέγεσθαι περὶ τῶν ἐν ἐρωτήσει καὶ ἀποκρίσει λόγων 43 τὴν διαλεκτικὴν διαιρεῖσθαι εἰς τε τὸν περὶ τῶν σημαινομένων καὶ τῆς φωνῆς τόπον καὶ τὸν μὲν τῶν σημαινομένων εἰς τε τὸν περὶ τῶν φαντασιῶν τόπον καὶ τῶν ἐκ τούτων ὑφισταμένων λεκτιῶν 44 εἶναι δὲ τῆς διαλεκτικῆς ἴδιον τόπον καὶ τὸν προειρημένων περὶ αὐτῆς τῆς φωνῆς κτλ. . . . Quas fere omnes quaestiones Marcus nihil curasse, immo vero ex animo vereque videtur sprevisse. Gratias enim, quod in tales res vel non incidit vel plus non profecerit, et praecceptorum Rustico²⁾ et diis³⁾ agit. Quin etiam caput rei non positum esse in eo, quod

1) Acad. post I, 5.

2) Comm I, 7. παρὰ Ῥουστικοῦ . . . τὸ μὴ ἐντραπῆναι εἰς ζῆλον σοφιστικὸν μηδὲ τὸ συγγράφειν περὶ τῶν θεωρημάτων ἢ προτρεπτικὰ λογάρια διαλέγεσθαι . . . καὶ τὸ ἀποστῆναι ῥητορικῆς κτλ.

3) Comm I, 17. παρὰ τῶν θεῶν . . τὸ μὴ ἐπὶ πλέον με προκόψαι ἐν ῥητορικῇ . . ὅπως τε ἐπεθύμησα φιλοσοφίας, μὴ ἐμπειεῖν εἰς τινα σοφιστὴν μηδὲ ἀποκαθίσαι ἐπὶ τοὺς συγγραφεῖς ἢ συλλογισμοὺς ἀναλύειν ἢ περὶ τὰ μετεωρολογικὰ καταγίνεσθαι.

quaeratur, quid sit vir bonus, sed in eo, ut talem virum se quisque praebeat¹⁾. Namque in agendo sita sunt hominis et summum bonum²⁾ et virtus et vita beata³⁾.

Sin vero altius quaerimus, actionem quamque proficisci videmus ex placitis (δόγμασι), quibus homo utatur⁴⁾. Haec autem placita nituntur φαντασίαις i. e. visionibus, ita ut excitis his decreta illa exsistant, sublatis evanescant⁵⁾. Fieri igitur non potest actio nisi visione concepta. Quod si ita est, res quam magna Antonini iudicio sit visio, jam videmus neque totum de illa locum ab eo neglectum esse opinamur. Et re vera pleraque ad φαντασίας et ad ὀρικὸν εἶδος (cfr. Diog. Laert. l. l.) pertinentia Marci in commentariis invenimus.

§ 2

De visione.

αἰσθήσεις, αἰσθητικὴ ἀντιτυπία, τὸ τυποῦσθαι φανταστικῶς, τὸ τυποῦσθαι κατὰ φαντασίαν. — τὸ φανταστικόν, τὸ φάντασμα. — φαντασία, τὸ τὴν φαντασίαν ποιοῦν s. τὸ ὑποπίπτον φανταστόν. — συγκατάθεσις, κρίμα, κρίσις, ὑπόληψις, δύναμις ὑποληπτικῆ. — συγκαιαίθεσθαι, κρίνειν, ὑπολαμβάνειν, ἀποφαίνεσθαι. — οὐχ ὑπολαμβάνειν, ἀποφείσθαι τὴν φαντασίαν, τὸ κρίμα τὸ περὶ τῶν πραγμάτων ἡσυχάζει. — ἐκβάλλειν τὴν ὑπόληψιν, ἐξαλείφειν s. ἀπαλείφειν τὴν φαντασίαν, τὴν κρίσιν, τὸ κρίμα.

Videamus primum, quid sit visio. Ut ex physicis intelligemus, homo tribus ex partibus constat, ex corpore, anima, mente, quibus haec adscribit Marcus⁶⁾: σώματι αἰσθήσεις, ψυχῇ ὀρεαίς, νῶ δόγματα. τὸ μὲν τυποῦσθαι φανταστικῶς καὶ τῶν βροσκημάτων, τὸ δὲ κτλ. Ad sensus igitur eorumque functiones revocantur visa, quare in animalia non minus quam in hominem cadunt. — Ut supra dictum est vocabulo tecnico τὸ τυποῦσθαι φανταστικῶς, sic aliis locis invenimus τὸ τυποῦσθαι κατὰ φαντασίαν⁷⁾ et αἰσθητικὴ ἀντιτυπία⁸⁾. Itaque consentire colligimus Marcum cum veteribus Stoicis de eo, quod visio sit τύπωσις ἐν ψυχῇ, τουτέστιν ἀλλοίωσις, ὡς ὁ Χρύσιππος⁹⁾. Sin vero quaerimus, quaenam hominis pars hac impressione affi-

1) Comm. X. 16. μηδέθ' ὅλως περὶ τοῦ, οἷόν τινα εἶναι τὸν ἀγαθὸν ἄνθρωπον διαλέγεσθαι, ἀλλὰ εἶναι τοιοῦτον.

2) Comm. IX. 16. οὐκ ἐν πείσει, ἀλλ' ἐνεργείᾳ τὸ τοῦ λογικοῦ πολιτικοῦ ζῶον κακὸν καὶ ἀγαθόν, ὡσπερ οὐδὲ ἡ ἀρετὴ καὶ κακία αὐτοῦ ἐν πείσει, ἀλλ' ἐνεργείᾳ.

3) Comm. VIII. 1. τὸ εἶ ζῆν. οὐκ ἐν συλλογισμοῖς, οὐκ ἐν πλούτῳ . . . οὐδαμοῦ. ποῦ οὖν ἐστιν; ἐν τῷ ποιεῖν, ἃ ἐπιζητεῖ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις.

4) Comm. VIII. 1. ἐν τῷ ποιεῖν, ἃ ἐπιζητεῖ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις. πῶς οὖν ταῦτα ποιήσει; ἐὰν δόγματα ἔχη, ἐν' ὧν αἱ ὀρεαὶ καὶ αἱ πράξεις.

5) Comm. VII. 2. τὰ δόγματα πῶς ἄλλως δύνανται νεκρωθῆναι, ἐὰν μὴ αἱ κατάλληλοι αὐτοῖς φαντασίαι σβεσθῶσιν, ὡς διηγεῖται ἀναζωπυρεῖν ἐπὶ σοὶ ἐστιν.

6) Comm. III. 16.

7) Comm. VI. 16.

8) Comm. VI. 28.

9) Diog. Laert. VII. 50.

ciatur, illam non mentem esse invenimus, sed eam partem, quae cum animalibus homini communis sit, i. e. *ψυχὴν*, animam¹⁾. Nam si aliter se haberet res, fieri non posset, neque ut animalia quoque uterentur visionibus (cfr. l. s. l. III, 16), neque ut τὸ φανιάζεσθαι, etiamsi mens delirare (*παρὰληρεῖν*) coepisset ejusque vires exstinguere-rentur, tamen esse non desineret²⁾.

Hoc loco dicendum est de aliis duobus Stoicorum propriis verbis, quae etiam apud Antoninum inveniuntur. Sunt haec *φάντασμα*³⁾ et *φανταστικόν* vel adverbialiter dictum *φανταστικῶς*⁴⁾. Utraque vox quum uno legatur loco, ex Antonini commentariis explicari non potest. Videamus, quid aliorum in scriptis inveniatur; cfr. Diog. Laert. VII, 50. *διαφέρει δὲ φαντασία καὶ φάντασμα. φάντασμα μὲν γὰρ ἐστὶ δόκησις διανοίας οἷα γίνεται κατὰ τοὺς ὕπνους, φαντασία δὲ ἐστὶ τύπωσις ἐν ψυχῇ*; Plut. de plac. phil. IV, 12. *τῇ γὰρ φαντασίᾳ ὑπόκειται τι φανταστικόν, τῷ δὲ φανταστικῷ οὐδέν. φάντασμα δὲ ἐστίν, ἐφ' ᾧ ἐλκόμεθα κατὰ τὸν φανταστικὸν διάκενον ἔλκυσμόν. ταῦτα δὲ γίνεται ἐπὶ τῶν μελαγχολώτων καὶ μεμηρότων*⁵⁾. Utraque igitur in voce vani ejusdam⁶⁾ inest notio, quam Marcus quoque retinuit. Imprimi enim *φανταστικῶς* bestiis quoque vindicat, quibus non est regula, qua vera et falsa judicent; *φαντάσματα* autem dicit voluptatis vel oblectationis visiones, quas nunquam non vanas esse omnes Stoici existimabant.

Contra *φαντασία*, quatenus haec vox latius patet, est impressio, quae ex re aliqua objecta, quam dicit Marcus et τὸ τῆν φαντασίαν ποιοῦν⁷⁾ et τὸ ὑποπίπτον φανταστικόν⁸⁾, per αἰσθητήρια⁹⁾ i. e. instrumenta, quibus sentimus, in anima sive hominis sive bestiae fit¹⁰⁾.

Jam vero in homine accedit aliud, quo ejus visiones a visionibus animalium differunt. Refertur visum ad tertiam hominis partem, ad mentem (*νοῦν*), vel potius

1) De his hominis partibus dicemus in capite, quod est de homine.

2) *ἴαν γὰρ παρὰληρεῖν ἀφῆται (ἢ διάνοια), τὸ μὲν διαπνεύσθαι καὶ τρέφασθαι καὶ φανιάζεσθαι καὶ ὀρεῖσθαι καὶ ὅσα ἄλλα τοιαῦτα οὐκ ἐνδεῖται. τὸ δὲ ἐπιτῶ χρεῖσθαι καὶ τοῦς (sequuntur complures res mentis propriae) . . . προσποσβέννεται.*

3) III, 4. *πάντα ἐπιτῶ καὶ ἐμμενῆ καὶ ζῶον κοινωνικοῦ καὶ ἀμελοῦντος ἡθονικῶν ἢ καθάπερ ἀπολαστικῶν φαντασμάτων.*

4) III, 16. *τὸ μὲν τυποῦσθαι φανταστικῶς καὶ τῶν βουημάτων.*

5) Alterum Plutarchi locum l. l. § 11, quum nimis sit corruptus sibi que ipsi non constet, ad quaestionem non adhibemus. Emendatione autem, quam proponunt Preller et Ritter (hist. phil. graec. et rom. edit II, p. 439), hoc loco uti audacius sit; quamvis enim haec conjectura sit ingeniosa, tamen non omnis dubitatio sublata est.

6) Subtilitatem, qua usus est Diet. Tiedemannus (System der stoischen Philosophie, Leipzig 1776. tom. I, p. 71 sqq.) in distinguendis his vocabulis *φαντασία*, *φανταστικῶ*, *φαντάσματα* vehementer laudamus. Quum vero Marcus noster harum rerum minus habuerit rationem, nobis illa subtilitas nullam affert utilitatem.

7) III, 11; XII, 18

8) III, 11; cfr. Plut. de plac. phil. IV, 12 *Χρόσιππος . . . φησὶ . . . φανταστικόν τὸ ποιοῦν τῆν φαντασίαν.*

9) V, 33.

10) Quaeque visio utrum sensibus an alio quoque modo homini offeratur, hac de re nihil in Antonini libris invenimus. Quid alii statuerint Stoici, prodidit Diog. Laert. VII, 51. *τῶν δὲ φαντασιῶν*

dicam, accedit mens ad visionem eique vel assentitur vel non assentitur. Utriusque enim in ea posita est potestas. Assensionem vero, Graeca voce appellatam *συγκατάθεσιν*, ad fingendam *φαντασίαν* esse necessariam intelligimus ex Cic. Acad. post. I, 11: „In qua (sc. tertia philosophiae parte) primum de sensibus ipsis quaedam dixit nova, quos cunctos¹⁾ esse censuit a quadam quasi impulsione oblata extrinsecus, quam ille *φαντασίαν*, nos visum appellemus licet Sed ad haec, quae visa sunt et quasi accepta sensibus, adsensionem adjungit animorum, quam esse vult in nobis positam et voluntariam“ et ex ejusdem auctoris Acad. prior. II, 12: „nunc de adsensione atque approbatione, quam Graeci *συγκατάθεσιν* vocant, pauca dicemus Quum vim, quae esset in sensibus, explicabamus, simul illud aperiebatur, comprehendere multa et percipi sensibus, quod fieri sine adsensione non potest“. Quam sententiam quin secutus sit Marcus, non dubium est. Nam et vocabula technica apud eum legimus, *συγκατάθεσις*²⁾, *φύσις λογική* . . . *φαντασίαις συγκατατιθεμένη*³⁾, et idem ac ceteros hac voce significasse eum ex sententiarum nexu concludimus. Actionem enim quamque proficisci ex dogmate, dogma ex visione supra jam vidimus. Ubi igitur non visiones, ibi non actiones. Ergo agimus visione concepta, repressa non agimus. Jam vero si visio nihil aliud esset nisi ex aliqua re impressio, cujus potestatem non habemus, actiones non penes nos essent. Sunt autem penes nos actiones⁴⁾, itaque etiam visionum, quum sive assentiri sive non assentiri iis possimus, nobis est data potestas⁵⁾. Haec vero impressio, quae ex re aliqua objecta in anima fit cuique assensa est mens, proprie dicitur et dicenda est *φαντασία*; illi autem, quae in bestiis quoque reperitur quaeque ad mentem s. rationem non relata animam tantum tangit, eum translatione quadam hoc nomen inditum est.

Praeter *συγκατάθεσιν* vocabulum alia quaedam invenimus idem significantia. Quorum in numerum referenda sunt primum *κρίμα* et *κρίσις*.

De notione *κρίματος*⁶⁾. Res non ad homines venire, sed homines ad res accedere dicuntur. Quonam modo accedunt? Iudicio (i. e. *κρίματι*), quo quiescente (*ἡσυχάζοντος*) res immotae manent (*πράγματα ἀτρεμεῖ*⁷⁾ s. *ἀτρεμοῦντα μένει*⁸⁾ s. ἔξω

αἱ μὲν εἶναι αἰσθητικαί, αἱ δ' οὐ. αἰσθητικαὶ μὲν αἱ δι' αἰσθητηρίων ἢ αἰσθητηρίων λαμβανόμεναι, οὐκ αἰσθητικαὶ δ' αἱ διὰ τῆς διανοίας καθάπερ αἱ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν λόγῳ λαμβανόμενων.

1) Ita conjecit Ernestius; vulgata (junctos — e quadam etc.) nullo modo ferri potest.

2) V, 10.

3) VIII, 7.

4) VI, 32. τῇ δὲ διανοίᾳ ἀδιώρορα, ὅσα μὴ ἔστιν αὐτῆς ἐνεργήματα. ὅσα δὲ γε αὐτῆς ἔστιν ἐνεργήματα, ταῦτα πάντα ἐπ' αὐτῇ ἔστιν.

5) Idem concludimus ex III, 4, ubi homini praescribitur, quales *φαντασίας* habere se assuefaciat, *ἐθιστέον ἑαυτὸν, μόνον φαντάζεσθαι περὶ ὧν* . . . Itaque potestas quaedam visorum ei data sit necesse est.

6) XI, 11. εἰ οὐκ ἔρχεται ἐπὶ αὐτὰ τὰ πράγματα, ὧν αἱ διώξεις καὶ γινεαὶ θοροβοῦσιν αὐτὸν, ἀλλὰ τρόπον τινὰ αὐτὸς ἐπ' ἐκείνα ἔρχη. τὸ γοῦν κρίμα τὸ περὶ αὐτῶν ἡσυχάζετω, κἀκείνα μὲν εἰ ἀτρεμοῦντα, καὶ οὔτε διώκων οὔτε γινεῶν ὁφθῆσθαι.

7) XI, 16.

8) XI, 11.

εστηκεν ἀτρεμοῦντα¹⁾ i. e. homini visionem sui non praebent. Idem igitur κριμα quod συγκατάθεσις.

De notione κρίσεως²⁾. Plane eodem modo quo supra res immotae manere, homines vero, quum iudicia (κρίσεις) de iis proferant, in se ipsis eas quodammodo depingere dicuntur. Nihil igitur a notione κριματος et συγκαταθέσεως differt κρίσις.

Saepissime legimus vocem ὑπολήψεως, quam prorsus idem significare atque vocabula a nobis laudata inde concludimus, quod XI, 16 pro hac voce, qua instituire quaestionem coeperat, postea Marcus ponit κρίσιν³⁾ multisque praeterea locis de notione ὑπολήψεως idem dicit quod de συγκαταθέσεως et reliquorum vocabulorum similibium⁴⁾. Hac ex voce illa mentis vis, in qua sita est s. assentiendi s. opinandi facultas, nomen traxit; dicitur δύναμις ὑποληπτική⁵⁾.

Quae vis quam rationem habere possit ad visa, ex parte jam explicavimus. Aut assentitur iis (συγκαταίθεται, κρίνει, ὑπολαμβάνεται, ἀποφαίνεται⁶⁾, tum φαντασία existit; aut non assentitur (οὐχ ὑπολαμβάνει⁷⁾, ἀπωθεῖται τὴν φαντασίαν⁸⁾, τὸ κριμα τὸ περὶ τῶν πραγμάτων ἡσυχάζει⁹⁾, tum φαντασία non existit; aut assensionem jam factam tollit (ἐκβάλλει τὴν ὑπόληψιν¹⁰⁾, ἀείρει τὴν ὑπόληψιν¹¹⁾, saepius termino tecnico illo, quem duxit Marcus ab inducendis iis, quae in tabula cerea scripta sunt: ἐξαλείφει s. ἀπαλείφει τὴν φαντασίαν¹²⁾ s. τὴν κρίσιν¹³⁾, tum etiam visio, quae in animo erat, tollitur.

1) IV, 3.

2) XI, 16. ἀλλὰ τὰ μὲν (scil. ἀδιάφορα) ἀτρεμεῖ, ἡμεῖς δὲ ἐσμὲν οἱ τὰς περὶ αὐτῶν κρίσεις γεννῶντες καὶ οἶον γράφοντες ἐν ἑαυτοῖς, ἐξὸν μὲν μὴ γράφειν, ἐξὸν δὲ, ἕαν που λάθῃ, εὐθὺς ἐξαλείψαι.

3) XI, 16. οὐδὲν αὐτῶν ὑπόληψιν περὶ αὐτοῦ ἡμῖν ἐμποιεῖ οὐδὲ ἔρχεται ἐφ' ἡμῶς. ἀλλὰ τὰ μὲν ἀτρεμεῖ κτλ. cfr. adn. 2. et VI, 52.

4) τὰ πράγματα οὐχ ἀπτεται τῆς ψυχῆς, ἀλλ' ἔξω ἔστηκεν ἀτρεμοῦντα. αἱ ὀχλήσεις ἐκ μόνῃς τῆς ἔνδον ὑπολήψεως IV, 3; ἔξεσι περὶ τούτου μηδὲν ὑπολαμβάνειν καὶ μὴ ὀχλεῖσθαι τῇ ψυχῇ. αὐτὰ γὰρ τὰ πράγματα οὐκ ἔχει φύσιν ποιητικὴν τῶν ἡμετέρων κρίσεων VI, 52 etc.

5) III, 9. τὴν ὑποληπτικὴν δύναμιν σέβον. ἐν ταύτῃ τὸ πᾶν, ἵνα ὑπόληψις τῷ ἡγεμονικῷ σοῦ μηκέτι ἐγγένῃται ἀνακόλουθος τῇ φύσει καὶ τῇ τοῦ λογικοῦ ζωῶν κατασκευῇ, αὕτη δὲ ἐπαγγέλλεται ἀπροπτωσίαν κτλ. Etiam ex hoc loco intelligimus ὑπόληψιν idem esse ac συγκαταίθεσιν. In opinandi enim facultate sita est ἀπροπτωσία i. e. (vertente Gataker) a temere assentiendi proclivitate et praecipitantia immunitas. Posita igitur est in hac opinandi facultate assensio. Quare opinandi facultas eadem quae assentiendi, eadem opinio atque assensio.

6) τὰ πράγματα ἔξω θυρῶν ἔστηκεν, αὐτὰ ἐφ' ἑαυτῶν, μηδὲν μῆτε εἰδὸτα περὶ αὐτῶν, μῆτε ἀποφανόμενα.

7) VIII, 28; 7, 14; VI, 52; cfr. adn. 4.

8) V, 2 ὡς εὐκολον ἀπόσασθαι . . . πᾶσαν φαντασίαν κτλ.

9) XI, 11 cfr. adn. 6 pag. 7.

10) XII, 25., βάλει ἔξω τὴν ὑπόληψιν.

11) XII, 22 ἄρον οὖν, ὅτε θείεις, τὴν ὑπόληψιν, καὶ ὡςπερ κέμψαντι τὴν ἔχραν, γαλήνη, σταθερὰ πάντα, καὶ κόλπος ἀκύνων. cfr. IV, 7.

12) V, 2. ὡς εὐκολον . . . ἀπαλείψαι πᾶσαν φαντασίαν. VII, 29. ἐξάλειψον τὴν φαντασίαν cfr. VIII, 29; XII, 7.

13) XI, 16. cfr. adn. 2.

Visio quatenus veri sit norma.

πράγματα δυσκατάληπτα, αίσθητήρια ἀμυδρά καὶ εὐπαράτυπτα. — ἐμφιλο-
τεχνεῖν τῇ φαντασίᾳ i. e. ἀπογυμνοῦν τὰ πράγματα. — φαντασία καταληπτική (ὑπό-
ληψις καταληπτική). — ὄρον ἢ ὑπογραφὴν ποιεῖσθαι τοῦ ὑποπίπτοντος φαντασιοῦ,
ὥστε αὐτὸ, ὁποῖόν ἐστι κατ' οὐσίαν, γυμνόν, ὄλον δι' ὄλων, διηρημένως βλέπειν i. e. τὸ
ἐλέγχεσθαι ὁδῷ καὶ ἀληθείᾳ s. ἢ ἱστορία τῆς ἀληθείας. — ἀναπτύσσειν τὸ τὴν φαν-
τασίαν ποιοῦν, διαίρεσις, ἐξέτασις, διάκρισις. — φαντασίαι καθικνούμεναι αὐτῶν τῶν
πραγμάτων καὶ διεξιῶσαι δι' αὐτῶν, ὥστε ὄρον, οἷά τινά ποτ' ἐστίν. — συναρπάξε-
σθαι τῇ φαντασίᾳ, προπτικὸς, εὐεξαπάτητος, μεταπτικὸς. — ἀπρόπτικος,
ἀπροπτικία. —

Ne illae quidem visiones, quibus assensa est mens, normae sunt veri. Nam et falsae
et dubiae rei¹⁾ assensio fieri potest. Cujus rei altera est causa, quod res tanta in
caligine jacent, ut difficiles sint comprehensu (πράγματα δυσκατάληπτα)²⁾, altera
quod sensus quaeque sensibus percipiuntur, obscura (ἀμυδρά)³⁾ sunt, sensuumque prae-
terea instrumenta (τὰ αἰσθητήρια), quatenus impressione afficiuntur, facile possunt
adulterari (εὐπαράτυπτα)⁴⁾. Ubi igitur iudicium (κριτήριον) veritatis? Differunt de
hac re inter se Stoici veteres et recentiores; cfr. Diog. Laert. VII, 54. κριτήριον δὲ
τῆς ἀληθείας φασὶ τυγχάνειν τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν, τοῦτ' ἐστὶ τὴν ἀπὸ
ὑπάρχοντος καθά φησι Χρῦσιππος καὶ Ἀντίπατρος καὶ Ἀπολλόδωρος. Sext.
Emp. adv. log. I, 253 sqq.: ἀλλὰ γὰρ οἱ μὲν ἀρχαιότεροι τῶν Στωϊκῶν κριτήριόν
φασιν εἶναι τῆς ἀληθείας τὴν καταληπτικὴν ταύτην φαντασίαν. οἱ δὲ νεώτεροι
προσετίθεσαν, καὶ τὸ μηδὲν ἔχουσαν ἔνστημα. 254. ἔσθ' ὅτε γὰρ καταληπτικὴ
μὲν προσπίπτει φαντασία, ἀπιστος δὲ διὰ τὴν ἔξωθεν περιστάσιν 255. . . . ὅσθ'
ἢ μὲν καταληπτικὴ φαντασία κριτήριόν ἐστὶ μηδὲν ἔχουσα ἔνστημα. Quarum sen-
tentiarum Marcus noster sine dubio hanc sequitur, quam Sextus vindicat recentioribus.
Dicit enim VI, 13. ὄρον λίαν ἀξιόπιστα τὰ πράγματα φαντάζεται, ἀπογυμνοῦν αὐτὰ
(sc. δεῖ), καὶ τὴν εὐτέλειαν αὐτῶν καθορᾶν καὶ τὴν ἱστορίαν, ἐφ' ἣ σεμνύνεται,
περαιορεῖν. Visiones igitur, quae vel maxime fide dignae appareant, tamen ea de
causa nondum veritatis normae sunt, sed tum demum invenitur verum, quum res plane
denudata est. Quibus rebus denudata? Sine dubio illis, quas Sextus compren-
dit verbis τῆς ἔξωθεν περιστάσεως. Quare ut verum indagetur, necesse est rem
ipsam per se solam et nudam spectari cogitationeque dissolvi ea, quae ad rem ipsam
non pertinentia simul cum ea animo concipi solent i. e. αὐτὸ μόνον ἰδεῖν καὶ τῷ
μερισμῷ τῆς ἐννοίας διαλύειν τὰ ἐμφανταζόμενα αὐτῷ⁵⁾. Itaque hominis est semper

1) VIII, 7. φάσις δὲ ἢ λογικὴ εἶσοδος ἐν μὲν φαντασίᾳς μήτε προδεῖ μήτε ἀδήλωσιν συγκατατιθεμένη.

2) V, 10. τὰ μὲν πράγματα ἐν τοιαύτῃ τρόπῳ τινὰ ἐγκαλύψει ἐστίν, ὥστε φιλοσόφους οὐκ ὀλίγους
οὐδὲ τοῖς τυχοῦσιν ἔδοξε παντίπασιν ἀκατάληπτα εἶναι. πλὴν αὐτοῖς γε τοῖς Στωϊκοῖς δυσκατάληπτα δοκεῖ.

3) II, 17. ἢ δὲ αἰσθησις ἀμυδρά. V, 33 τὰ μὲν αἰσθητὰ ἐμμετέβλητα καὶ οὐχ ἐστῶτα.

4) V, 33.

5) II, 12.

et ubique visiones, quae ex rebus ei offeruntur, diligenter exquirere (τῇ φαντασίᾳ ἐμφιλοτεχνεῖν)¹⁾, ne incomprehensibile quid — ἀκατάληπτον — subrepat. Perscrutatio igitur haec, quum prohibeat, quominus incomprehensibile quid in visionem influat, comprehensibilem (καταληπτικὴν) eam efficit. Jam videmus aliam atque Stoicae disciplinae auctoribus τὴν καταληπτικὴν φαντασίαν²⁾ esse Marco. Quae quum illorum sententia exploratione quavis careat, sine accuratissima indagatione et perscrutatione Marci iudicio existere non potest. Multa igitur cuique opus est institutione, priusquam καταληπτικῶς τι statuatur³⁾. Sin vero philosophus noster Sexto praeceptori gratiam habet, quod praecepta ad vitam necessaria καταληπτικῶς καὶ ὁδῶ⁴⁾ reperire et ordine collocare didicerit, vocem ὁδῶ quasi epeexegetice ad καταληπτικῶς adjungit, quia notio ὁδοῦ notione καταληπτικοῦ, ut vidimus, comprehenditur, quare alio loco⁵⁾ voce ὁδοῦ rectius ommissa, ut omni in visione nihil nisi comprehensibile servemus (σώζειν τὸ καταληπτικόν), postulatur.

Jam vero quaerendum est, quonam modo visiones indagentur ὁδῶ i. e. ratione ac via. Quod et supra jam paucis ostendimus et bene docent verba III, 11: ὄρον (i. e. definitionem) ἢ ὑπογραφὴν (descriptionem) ἀεὶ ποιεῖσθαι τοῦ ὑποπίπτοντος φανταστοῦ, ὥστε αὐτὸ, ὁποῖόν ἐστι κατ' οὐσίαν (ex natura sua) γυμνόν (omnibus rebus, quae ad rem ipsam non pertinent, i. e. circumstantia s. περιστάσεως — Sext. Emp. l. l. — denudatum vel nudum) ὅλον δι' ὅλων (per omnes ac singulas partes) διηρημένως⁶⁾ (i. e. διαιροῦντα εἰς τὸ αἶτιον, εἰς τὸ ὕλικόν, εἰς τὴν ἀναφορὰν, εἰς τὸν χρόνον, ἐντὸς οὗ πεπαῦσθαι αὐτὸ δεήσει)⁷⁾ βλέπειν. Hanc sive definitionem (ὄρον) s. descriptionem (ὑπογραφὴν) s. sejunctionem (διαίρεσιν IV, 21) s. explicationem vel evolutionem (ἀναπτύσσειν)⁷⁾ s. explorationem (ἐξέτασιν III, 16) s. discretionem (διάκρισιν VIII, 26) Marcus ipse dicit et τὸ ἐλέγχεσθαι ὁδῶ καὶ ἀληθείᾳ ἕκαστον τῶν τῷ βίῳ ὑποπιπτόντων⁸⁾ et τὴν ἱστορίαν τῆς ἀληθείας⁹⁾. Legitur etiam τὸ ὁδῶ ὑπολαμβάνειν,¹⁰⁾ quod facile explicatur ex iis, quae dicta sunt de notione ὑπολήψεως pag. 8.

Visiones hunc in modum a divina hominis parte examinatae¹¹⁾ et quasi ad propriam naturam ejus pertinentes¹²⁾ res ipsas assequuntur easque penetrant, ita ut, quatenam sint eae, videre liceat: φαντασίαι καθικνούμεναι αὐτῶν τῶνπραγμάτων καὶ

1) VII, 54 τῇ παρούσῃ φαντασίᾳ ἐμφιλοτεχνεῖν, ἵνα μὴ ἀκατάληπτον προσμερῆν.

2) Semel ἐπόλημις καταληπτικὴ IX, 6. id quod facile explicatur notione ὑπολήψεως pag. 8.

3) XI, 18 πολλὰ δεῖ πρότερον μαθεῖν, ἵνα τις περὶ ἀλλοτρίας πράξεως καταληπτικῶς τι ἀπογῆνται. Dicit quidem hoc loco de actionibus tantum aliorum. Idem autem valere de omnibus rebus et ex caligine, in qua omnia jacent, et ex sensuum caecitate concludimus.

4) I, 9 παρὰ Σέξτον . . . τὸ καταληπτικῶς καὶ ὁδῶ ἐξενρευτικόν τε καὶ τακτικόν τῶν εἰς βίον ἀναγκαίων δογμάτων.

5) ἐπὶ πάσης φαντασίας σώζειν τὸ καταληπτικόν.

6) . . . ἐὰν ἕκαστον αὐτῶν διηρημένως καὶ ὁλικῶς θεωρῆ.

7) XII, 18.

8) III, 11.

9) IV, 21.

10) V, 34.

11) III, 6. τοῦ ἐνδρῆμένου ἐν σοὶ δαίμονος . . . τὰς φαντασίας ἐξετάζοντος.

12) VIII, 26. ἴδιον ἀνθρώπου διακρίσεις τῶν πιθανῶν φαντασιῶν.

διεξιῶσαι δι' αὐτῶν, ὥστε ὄρῃν, οἷά τινά ποτ' εἶσιν¹⁾. Semper autem hac indagazione, quid verum sit, ab homine cognosci posse ex eo colligimus, quod facultas, qua vera et falsa judicentur, a natura ei tributa est²⁾. Itaque si quis non invenit verum visioni sive falsae sive dubiae³⁾ assentiens, is sibi ipsi assignet culpam, quod vires illas a natura datas neglexit, quod visionem non examinavit, sed viso extrinsecus oblato abripi se sinit, i. e. συναρπάζεται τῇ φαντασίᾳ⁴⁾. Ejusmodi homo est temerarius in assentiendo, i. e. προπιτωτικός⁵⁾, itaque et εὐεξαπάτητος (qui facile decipitur) et μεταπιτωτικός (qui in assentiendo non semper idem est sibi que ipsi non constat, verum iisdem rebus modo assentitur, modo assensionem ab iis cohibet) l. l. Qui contra indagazione accurate et diligenter instituta assentiri solet, ἀπροπιτωτικός⁶⁾ (i. e. a temeritate in assentiendo alienus) est, itaque ἀνεξαπάτητος (qui decipi non potest), habet ἐπιστήμην τοῦ πότε δεῖ συγκατατίθεσθαι καὶ μὴ, i. e. ἀπροπιτωσίαν⁷⁾.

Ut totam rem ad majorem perspicuitatem adducamus, singula momenta exemplis aliquot explanare nobis liceat.

Orestes⁸⁾ conscientia matricidii patrati cruciatus videre se τὰς αἱματοποῦς καὶ δρακοντώδεις κόρας (Eur. Or. 255 sqq.) sorori dicit, quae verba jure suo ita excipit Electra: μέν', ὦ ταλαίπωρ', ἀτρέμα σοῖς ἐν δεινίοις, ὄρῃς γὰρ οὐδὲν, ὧν δοκεῖς σάφ' εἰδέναι. — Theoclymenus⁹⁾ procis domi Ulixi delirantibus animo praesagiente conspiceret sibi videtur εἰδώλων δὲ πλέον πρόθυρον, πλείην δὲ καὶ ἀλγὴν, ἱεμένων Ἐρεβόσδε ὑπὸ ζόφον (Odyss. 20, 355). Formae illae (κόραι, εἶδωλα), quae horum utriusque obijciuntur quaeque reapse nullae sunt, speciem autem offerunt, dicuntur φαντάσματα¹⁰⁾; mentis vero imagitationes illis φαντάσμασι respondentes Stoici significant nomine φανταστικοῦ¹¹⁾.

Sin ovium grex Ajaci esse videntur heroes Graecorum, sermo esse non potest neque de φαντάσμασι neque de φανταστικοῖς. Quamvis enim heroum imagines, quas ille vir fortis in se depingit, propter insaniam et mentis alienationem falsae sint ac perversae, tamen visionis (φαντασίας) nomen iis non denegandum est, quum a rebus, quae sunt, i. e. φανταστοῖς, oriantur.

1) VI, 13.

2) IX, 1. ἄφορμὰς γὰρ προειλήθει παρὰ τῆς φύσεως, ὧν ἀμελήσας οὐχ οἶός τε ἐστὶ νῦν διακρίνειν τὰ ψευδῆ ἀπὸ τῶν ἀληθῶν.

3) VIII, 7.

4) V, 36.

5) XI, 10.

IV, 49; VII, 55.

7) Marc. comm. III, 9; Diog. Laert. VII, 46. τὴν ἀπροπιτωσίαν (sc. φασὶ) ἐπιστήμην τοῦ πότε δεῖ συγκατατίθεσθαι καὶ μὴ.

8) Plut. de plac. phil. IV, 12.

9) Plut. I, 1.

10) At vero latius patet φαντάσματος notio, ita ut hac voce significetur totum genus illarum visionum, quae non re ipsa objecta fiunt, sed quae vel recordatione rerum prius visarum vel alia qua animi imaginatione existunt. cfr. Plut. de plac. phil. IV, § 11.

11) cfr. eundem librum § 12: φανταστικὸν δὲ ἐστὶ διάκενος ἔλκυσμός, πάθος ἐν τῇ ψυχῇ ἀπ' οὐδενὸς φανταστοῦ γινόμενον . . . φάντασμα δὲ ἐστὶν, ἐφ' ὃ ἐλκόμεθα κατὰ τὸν φανταστικὸν διάκενον ἔλκυσμόν.

Ut reliqua explicentur, fac hominem quendam meditationi intentum ita sedere, ut oculos in rem aliquam v. g. in arborem fixerit. Tum visio quaedam ab hac arbore (quae est τὸ φανταστὸν) in illo viro existet, neque ipse arborem se videre conscius sibi erit. Uti vero eum φαντασίῳ, inde efficitur, quod, quum surrexerit, arborem inscius quasi et invitus declinat. Nec tamen postea videritne arborem interrogatus vidisse se meminerit. Haec visio, quae est τύπωσις ἐν ψυχῇ, non ἐν νοῦ, cum translatione quasi dicitur φαντασία.

Sin vero homo ille meditatione finita in arborem non solum oculos, sed etiam animum intendit, visio ejus jam prorsus alia fit, clarior scilicet et expressior. Mens enim ad τύπωσιν ἐν ψυχῇ accedens atque de ea opinans videre se judicat arborem. Hoc judicium s. haec opinio — sive jam vera sive adhuc falsa — significatur nomine συγκαταθέσεως, et visio, quae opera ejus oritur, proprie dicitur et dicenda est φαντασία. —

Jam vero ponamus mari navigari. In altum provectis visa est navis, quam ante nemo conspexit. Cunctatione omni abjecta vectorum major pars veram se conspicerem navem judicat. Ejusmodi homines dicuntur προπτιωτικοί. Alius quis, qui meditatione adhibita judicare assueverit, viso illo, quod ceteri navem esse statuebant, secum ipse dicit: Nullo modo fieri potest, ut illa vera sit navis; nam tota simul conspecta est, quum primum summum malum, deinde totum, tum carinam apparere necesse fuisset. Vide, ne fallaris, imprimis quum imagines aeras (i. e. fatam morgannam) in mari saepius existere non ignores. Talis igitur homo ad tempus cohibet assensionem οὐχ ὑπολαμβάνει, ἀποθείπει τὴν φαντασίαν, τὸ κριμα τὸ περὶ τῶν πραγμάτων ἡσυχάζει, ne postea factam jam assensionem tollere (αἶρειν τὴν ὑπόληψιν, ἐκβάλλειν τὴν ὑπόληψιν), visionem ejicere atque ita μεταπτωτικῶς fieri cogatur. Sed ut verum inveniat, num speciosa illa navis, sive ex constrato sive ex malo speculetur, eandem semper imaginem praebeat, videbit; spatium, quod interjacet, utrum idem maneat an mutetur, diligenter observabit; modo ex proro, modo ex puppi contemplabitur, multa alia faciet, quae ad certam et subtilem veri explorationem pertineant. Is qui, priusquam assentiatur, ἐξέτασιν φαντασίας tam accuratam instituit atque omnia removet, quae ad rem ipsam non pertinent (i. e. τὴ ἔξωθεν περίστασιν), ἀπρόπτιωτος est et ad φαντασίαν καταληπτικὴν, quae veri norma est, pervenit.

B.

Physica.

I.

De principiis, ex quibus omnia profecta sunt.

§ 4.

ἡ ὕλη, τὸ αἴτιον. — ἡ ὕλη, τὸ ἐλικόν, ἡ τῶν ὄλων οὐσία, τὸ οὐσιῶδες, μία οὐσία κοινή, ἀσθένεια πάσης ὕλης, ἡ ὕλη εὐπειθής καὶ εὐτρεπής. — τὸ αἴτιον, τὸ αἰτιῶδες, ἡ τῶν ὄλων αἰτία, ὁ τῶν ὄλων λόγος, ὁ τοῦ ὄλου νοῦς, ἡ τῶν ὄλων

φύσις, ἢ κοινὴ φύσις, ἢ τοῦ ὅλου διάνοια, τὸ κοινὸν ἡγεμονικόν, τὸ τοῦ κόσμου ἡγεμονικόν, ἢ πρεσβυτάτη τῶν θεῶν, πρόνοια κτλ., ὁ δὲ διὰ τῆς οὐσίας διήκων λόγος. — ἄτομοι.

Omnes, quae in mundo inveniuntur, res ex principio quodam sive ex principiis quibusdam aut recta aut circuitione quadam profectas esse necesse est. Nihil enim ex nihilo oritur¹⁾, sicut nihil in nihilum redigetur. Sunt igitur rerum principia, et quia sunt, semper et fuerint et futura sint²⁾ necesse est. Quorum alterum est ἡ ὕλη³⁾ s. τὸ ὑλικόν⁴⁾ s. τὸ οὐσιῶδες⁵⁾ s. ἡ τῶν ὅλων οὐσία⁶⁾ — nihil enim differunt ὕλη et οὐσία nisi ἐπινοίᾳ i. e. cogitatione, cfr. Stob. Ecl. I, 5, 324: ἔφησε δὲ ὁ Πασευδώνιος τὴν τῶν ὅλων οὐσίαν καὶ ὕλην ἄποιον καὶ ἄμορφον εἶναι, καθ' ὅσον οὐδὲν ἀποιεταγμένον ἴδιον ἔχει σχῆμα οὐδὲ ποιότητα κατ' αὐτήν. ἀεὶ δ' ἐν τινι σχήματι καὶ ποιότητι εἶναι. διαφέρειν δὲ τὴν οὐσίαν τῆς ὕλης κατὰ τὴν ὑπόθεσιν (sc. τῶν Στωϊκῶν) ἐπινοίᾳ μόνον — alterum est τὸ αἴτιον⁷⁾ s. τὸ αἰτιῶδες⁸⁾ s. ἡ τῶν ὅλων αἰτία⁹⁾ s. ὁ τῶν ὅλων λόγος¹⁰⁾. Praeter haec duo nihil aliud est.¹¹⁾

Jam videamus, qualia sint principia et quae intercedat inter ea ratio. Ὑλη s. οὐσία, id quod nomen declarat, materia est, ex qua omnia formata sunt¹²⁾. Haec una (μία)¹³⁾ atque rerum omnium communis (μία οὐσία κοινή)¹⁴⁾ est, dicitur imbecillis (ἀσθένεια πάσης ὕλης)¹⁵⁾ quare viribus caret, quibus vel fingat se ipsam vel aliquid procreet. Sin vero ad formandam eam vis alia quae accedit, res est, ut Seneca¹⁶⁾ dicit, ad omnia parata, ut Marcus εὐπειθῆς καὶ εὐτρεπής¹⁷⁾, i. e. fingenti obsequitur et, quocumque illa vult, versatur¹⁸⁾. Quae vis materiam formans alterum est principium, τὸ αἴτιον s. ὁ τῶν ὅλων λόγος s. ὁ τοῦ ὅλου νοῦς (V, 30). Quale sit hoc, ex nominibus ejus intelligitur. Appellatur αἴτιον, itaque rerum omnium

1) IV, 4. οὐδὲν γὰρ ἐκ τοῦ μηδενὸς ἐρχεται, ὥσπερ μηδ' εἰς τὸ οὐκ ὄν ἀπέρχεται.

2) V, 13. ἐξ αἰτιώδους καὶ ὑλικῆς συνέστηκα οὐδέτερον δὲ τούτων εἰς τὸ μὴ ὄν φθαρήσεται, ὥσπερ οὐδὲ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ὑπέστη.

3) IX, 37. τὸ αἴτιον . . . ἡ ὕλη. ἔξω δὲ τούτων οὐδὲν ἐστίν.

4) VII, 29. διέλε καὶ μέρισον τὸ ὑποκείμενον εἰς τὸ αἰτιῶδες καὶ ὑλικόν; cfr. IV, 21; XII, 29; IX, 25.

5) VIII, 11. τοῦτο τί ἐστίν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τῆ ἰδίᾳ κατασκευῆ; τί μὲν τὸ οὐσιῶδες αὐτοῦ καὶ ὑλικόν; τί δὲ τὸ αἰτιῶδες;

6) VII, 10. πᾶν τὸ ἐνυλον ἐναφανίζεται τάχιστα τῆ τῶν ὅλων οὐσίᾳ καὶ πᾶν αἴτιον εἰς τὸν τῶν ὅλων λόγον ἀναλαμβάνεται.

7) IX, 37 cfr. adn. 3; IX, 25 cfr. adn. 4.

8) VII, 29; IV, 21; XII, 29; cfr. adn. 4; VIII, 11.

9) IX, 29. ἡ τῶν ὅλων αἰτία πάντα φέρει.

10) VII, 10.

11) IX, 37.

12) Senec. ep. 65. esse ergo debet, unde fiat aliquid, deinde a quo fiat; hoc causa est, illud materia.

13) VII, 9; VI, 38 τὴν ἔνωσιν τῆς οὐσίας.

14) XII, 30.

15) XII, 7.

16) Senec. ep. 65: materia jacet iners, res ad omnia parata, cessatura, si nemo moveat.

17) VI, 1.

18) Senec. ep. 65: causa autem i. e. ratio materiam format et, quocumque vult, versat, ex illa varia opera producit.

causa est, ἡ τῶν ὄλων αἰτία¹⁾, i. e. finxit ex materia, quaecunque sunt. Quum autem non solum causa sit, verum etiam λόγος et νοῦς, ratione utitur atque sapienti consilio.

At vero hujus alterius principii notio patet latius. Non causam vel rationem universi ex tota materia quasi ex cera finxisse²⁾ legimus, similem in modum non causam vel rationem universi ad mundum condendum impetum fecisse³⁾, sed communem rerum naturam (τὴν τῶν ὄλων φύσιν) vel communem naturam (τὴν κοινήν φύσιν)⁴⁾. Quare haec, quum non duae sint causae efficientes, sed una, nihil aliud atque τὸ αἴτιον. — Ut similitudo quaedam est inter φύσιν (ductum nomen a verbo φύειν) et αἴτιον, utriusque enim voci subjecta est vis gignendi et efficiendi, sic alia ejusdem principii nomina propius accedunt ad alteram ejus notionem, τὸν τῶν ὄλων λόγον s. νοῦν, qualia sunt: ἡ τοῦ ὄλου διάνοια⁵⁾, τὸ κοινὸν ἡγεμονικόν⁶⁾, τὸ τοῦ κόσμου ἡγεμονικόν⁷⁾; πρόνοια⁸⁾. Omnibus his viribus constitutio mundi adscribitur, omnes igitur eandem rem, sane quidem alia ex parte quaeque, significant. Sed ne his quidem nominibus toti αἰτίου notioni satisfactum est, id quod nisi praereptis rebus, quae quaestione progrediente explanandae sunt, hoc loco fieri non potest. Id tantum moneo, nullum esse discrimen inter causam principalem et deum, unde nomen ἡ πρεσβυτάτη τῶν θεῶν⁹⁾.

Haec duo principia, αἴτιον et ὕλη, separata nec sunt nec fuerunt unquam, sed ratio materiam pervagatur (ὁ διὰ τῆς οὐσίας διήκων λόγος)¹⁰⁾ eamque intra regit et gubernat ab aeterno tempore in aeternum (διὰ παντός τοῦ αἰῶνος οἰκονομῶν τὸ πᾶν¹¹⁾).

Adnot: Saepius mentio fit atomorum¹²⁾, non quo ab αἰτίῳ omnia facta esse et per omne tempus gubernari Marco non persuasum fuerit, sed probaturus est philosophus, licet mundus sit temeritati et casui permissus, homini tamen non temere et inconsiderate esse agendum. Itaque semper fere, ubi de atomis dicit, enuntiato utitur disjunctivo vel conditionali — ἤτοι πρόνοια ἢ ἄτομοι¹³⁾. εἰ μὴ ἄτομοι, φύσις ἢ τὰ ὅλα διοικοῦσα¹⁴⁾ — ut sive atomi sint sive natura gubernatrix, consilio ac

1) IX, 29.

2) VII, 23. ἡ τῶν ὄλων φύσις ἐκ τῆς ὅλης οὐσίας ὡς κηροῦ . . . ἐπλασε.

3) VII, 75. ἡ τοῦ ὄλου φύσις ἐπὶ τὴν κοσμοποιίαν ὥρμησε.

4) IX, 1.

5) ἤτοι ἐφ' ἕκαστον ὄρμηξ ἡ τοῦ ὄλου διάνοια . . . ἡ ἑαυτῆς ὥρμησε, τὰ δὲ λοιπὰ κατ' ἐπακολούθησιν. 28, IX.

6) VI, 36. πάντα ἐκείθεν ἐρχεται ἐπ' ἐκείνου τοῦ κοινοῦ ἡγεμονικοῦ ὄρμησαντα ἢ κατ' ἐπακολούθησιν.

7) VII, 75. ἡ τοῦ ὄλου φύσις ἐπὶ τὴν κοσμοποιίαν ὥρμησε. νῦν δὲ ἤτοι πᾶν τὸ γινόμενον κατ' ἐπακολούθησιν γίνεται ἢ ἀλόγιστα καὶ τὰ κεραιώτατά ἐστιν, ἐφ' ἧ ποιεῖται ἰδίαν ὄρμηξ τὸ τον κόσμου ἡγεμονικόν.

8) IX, 1. ὄρμηξ τινι ἀρχαίᾳ προνοίας, καθ' ἣν ἀπὸ τινος ἀρχῆς ὥρμησεν ἐπὶ τὴνδε τὴν διακόσμησιν.

9) IX, 1. ὁ ἀδικῶν ἀσεβεῖ. τῆς γὰρ τῶν ὄλων φύσεως κατεσκευαστικίας τὰ λογικὰ ζῶα ἐνεκεν ἀλλήλων, ὥστε ἀφελῆν μὲν ἀλλήλα κατ' ἀξίαν, βλέπειν δὲ μηδαμῶς, ὃ τὸ βούλημα ταύτης παραβαίων ἀσεβεῖ δηλονότι εἰς τὴν πρεσβυτάτην τῶν θεῶν.

10) V, 32.

11) l. l.

12) VI, 24; IV, 3; XI, 18; IX, 39; IV, 27; VI, 10; X, 6.

13) IV, 3.

14) XI, 18.

ratione agere hominini semper esse demonstrat, id quod optime intelligitur ex loco X, 6: εἴτε ἄτομοι, εἴτε φύσις, πρῶτον κείσθω, ὅτι μέρος εἰμὶ τοῦ ὅλου ὑπὸ φύσεως διοικουμένον. ἔπειτα, ὅτι ἔχω πως οἰκείως πρὸς τὰ ὁμογενῆ μέρη.

II.

De mundo quid Marcus statuerit in universum.

§ 5.

Mundus qua ratione et factus sit et gubernetur.

ἡ τῶν ὄλων φύσις ἐκ τῆς ὅλης οὐσίας ἐπλασεν. — κοσμοποιία, διακόσμησις. — ἡ πρόνοια συλλαβοῦσά τινες λόγους τῶν ἐσομένων καὶ δυνάμεις γονίμους ἀφορίσασα ὑποστάσεων τε καὶ μεταβολῶν καὶ διαδοχῶν. — λόγοι σπερματικοί s. λόγος σπερματικός. — ἡ κατασκευάσασα δύναμις ἔνδον ἐστὶ καὶ παρὰ μένει. — ὁ τῆν τῶν ὄλων οὐσίαν διοικῶν λόγος, ὁ διοικῶν λόγος, φύσις ἢ τὰ ὅλα διοικοῦσα. — πᾶν τὸ γινόμενον γίνεται κατ' ἐπακολούθησιν s. κατὰ τὸ ἐξῆς γινόμενοις καὶ ἐπιγινόμενοις ὁρμῇ τινι ἀρχαίᾳ τῆς προνοίας. — ἐπιγινόμενα, ἐπιγεννήματα. —

Mundus sive ordo rerum, qui est, constitutus, formatus — non factus — est ab illo principio, quod Antoninus dicit et αἴτιον et φύσιν etc.¹⁾ Finxit — ἐπλασεν²⁾ — enim natura ab initio quodam ex tota materia — ἐκ τῆς ὅλης οὐσίας —, quam non creaverat, sed quae semper una cum ea ipsa fuerat, omnes res, quas nunc in mundo videmus, easque ordine disposuit, et haec illa causae efficientis actio est, quam Marcus dicit κοσμοποιίαν³⁾ et διακόσμησιν⁴⁾. Ut ex natura fingentis, quae ratio ipsa est, colligimus, non caeco quodam impetu natura mundi fecit constitutionem, sed et se ipsam et res, quas fictura erat, et materiam bene noverat⁵⁾. Qua cognitione natura s. providentia instructa rerum futurarum rationes quasdam concepit, quibuscum conjunxit vires genitales talem in modum electas, ut suas quaeque ratio solamque ad se ipsam aptas atque accommodatas vires genitales acciperet, quarum efficientia res et existerent et mutarentur et inter se exciperent IX, 1 ἡ πρόνοια ὤρμησεν ἐπὶ τῆνδε τῆν διακόσμησιν συλλαβοῦσά τινες λόγους τῶν ἐσομένων καὶ δυνάμεις γονίμους ἀφορίσασα ὑποστάσεων τε καὶ μεταβολῶν καὶ διαδοχῶν τοιούτων. Hae futurarum rerum rationes conjunctae cum suis quaeque viribus genitilibus sunt illi λόγοι σπερματικοί, de quibus VI, 24⁶⁾ sermo est⁷⁾. Qua cum explicatione bene congruit Plut. de plac. phil. I, 7 τοὺς σπερματικούς λόγους, καθ' οὓς ἕκαστα καθ' εἰμαρμένην γίνονται. Nam vocibus καθ' οὓς γίνονται comprehenduntur Marci δυνάμεις γόνιμοι, verbis autem καθ' εἰμαρμένην continentur λόγοι τῶν ἐσομένων, quum εἰμαρμένη

1) IX, 1. ὁρμῇ τινι ἀρχαίᾳ τῆς προνοίας, καθ' ἣν ἀπὸ τίνος ἀρχῆς ὤρμησεν ἐπὶ τῆνδε τῆν διακόσμησιν . . . VII, 75. ἡ τοῦ ὅλου φύσις ἐπὶ τῆν κοσμοποιίαν ὤρμησεν.

2) ἡ τοῦ ὅλου φύσις ἐκ τῆς ὅλης οὐσίας ὡς κηροῦ . . . ἐπλασεν.

3) VII, 75.

4) IX, 1.

5) VI, 5. ὁ διοικῶν λόγος οἶδε πῶς διακείμενος καὶ τί ποιεῖ καὶ ἐπὶ τίνος ὕλης.

6) ἔληφθησαν εἰς τοὺς αὐτοὺς τοῦ κόσμου σπερματικούς λόγους.

7) Parum accurata est explicatio Bachii de M. Aurelio imperatore philosophante etc. Lipsiae 1826.

nihil aliud sit atque ratio ante constituta. Quum vero universus mundus, ut ita dicam, unitas sit et harmonia¹⁾, mentio fit interdum non *λόγων σπερματικῶν*, sed unius *λόγου σπερματικῶν*²⁾ i. e. rationis, quam futuro mundo providentia constituit et quacum conjunxit vim genitalem ad hanc rationem accommodatam, ita ut hic unus *λόγος σπερματικός* illorum complurium *λόγων σπερματικῶν* universitatem complectatur atque efficiat. Hac ratione seminali in materia posita ortus est mundus, *κόσμος*.

Jam vero teneamus, quod diximus pag. 14 causam principalem non separatam esse a materia, sed per omne tempus eam pervagari intraque regere. Itaque facto mundo non discessit fingens vis (*ἡ κατασκευάσασα δύναμις*)³⁾ a fictis rebus, sed in illis et est et permanet (*ἔνδον ἐστὶ καὶ παραμένει* l. l.). Quum vero singulae res omnes et cunctae mundum efficiant⁴⁾ nec quidquam praeter mundum inveniatur nisi vacuum (*τὸ κενόν*)⁵⁾, vacuum autem nihil contineat: tota causa s. tota natura etc. et tota materia in mundum abierunt. Omnes igitur *λόγοι σπερματικοὶ* unum ac totum efficiunt *αἴτιον*, i. e. *αἴτιον* et ille unus *λόγος σπερματικός* significant idem. Quare *ὁ τοῦ ὅλου λόγος* (i. e. *αἴτιον* cfr. pag. 13) X, 7⁶⁾ eadem ratione usurpatur, qua aliis locis⁷⁾ *λόγος σπερματικός*.

Permanet igitur vis fingens et in universo mundo et in singulis ejus partibus⁸⁾ Pervagans atque intra sedens totum ejusque partes per omne tempus regit (*ὁ τῆν τῶν ὅλων οὐσίαν διοικῶν λόγος*⁹⁾, *ὁ διοικῶν λόγος*¹⁰⁾, *φύσις ἢ τὰ ὅλα διοικοῦσα*¹¹⁾, verum non ita, ut ad singula denuo semper impetum faciat, sed quaecumque oriuntur et fiunt, ex illo primo impetu (*ὁρμη τινι ἀρχαίᾳ*)¹²⁾ proficiscuntur. Vires enim ab initio in materia positae non solum tales erant, quae mundi rerumque singularum efficerent originem (i. e. *δυνάμεις γόνιμοι τῶν ὑποστάσεων*), verum etiam quae ortas res mutarent (i. e. *δυν. γον. τῶν μεταβολῶν*) aliasque earum in locum substituerent (i. e. *δυν. γον. τῶν διαδοχῶν*). Quum igitur eorum, quae et fiunt et facta sunt et fient, tota series ex illis primis viribus s. causis nexa sit, cur ad singula procreanda natura semper novo quodam impetu et peculiari (*ἰδία ὁρμη*)¹³⁾ feratur, neque justa neque idonea est causa. Bene de hac re IX, 1. *λέγω δὲ τὸ χρῆσθαι τούτοις* (sc. *τοῖς ἀδιαφόροις*) *ἐπίσης τὴν κοινὴν φύσιν ἀντὶ τοῦ συμβαίνειν ἐπίσης*

1) alio loco explicabitur.

2) IV, 14: *ἐναγανισθήσῃ τῷ γενήσαντι μᾶλλον δὲ ἀνάληθήσῃ εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ τὸν σπερματικόν.*
IV, 21. *ψυχὰ . . . εἰς τὸν τῶν ὅλων σπερματικὸν λόγον ἀναλαμβάνομενα.*

3) VI, 40.

4) V, 8. *ἐκ πάντων τῶν σωμάτων ὁ κόσμος τοιούτων σώμα συμπληροῦνται.*

5) XI, 1. *περιέχεται* (sc. *ἡ λογικὴ ψυχὴ*) *τὸν ὅλον κόσμον καὶ τὸ περι αὐτὸν κενόν.*

6) . . . ὥστε καὶ ταῦτα ἀνάληθῆναι εἰς τὸν τοῦ ὅλου λόγον.

7) Cfr. adn. 2.

8) VII, 29; XII, 29 etc.

9) VI, 6.

10) VI, 5.

11) XI, 18.

12) IX, 1.

13) VII, 75.

κατὰ τὸ ἐξῆς γινόμενοις καὶ ἐπιγινόμενοις ὁρμῇ τινι ἀρχαία τῆς προνοίας, καθ' ἣν ἀπὸ τινος ἀρχῆς ὁρμήσεν ἐπὶ τήνδε τὴν διακόσμησιν. Omnia igitur fiunt impetu illo vetere, quo providentia s. natura ad mundum ferebatur condendum. Et haec certa atque immutata Antonini sententia est. Si tamen fere semper iis utitur verbis, ut dubitare videri possit¹⁾, hujus rei causa non alia est atque illa, quae effecit, ut videatur dubitare, atomi sint an principia. Gubernationem mundi, utcumque se habeat res, ratione ac sapienti consilio non carere, vel, si mundus careat, non debere carere hominum actiones, omnibus illis locis probare vult, quare bene explicat Gatakerus ad VII, 75 (cfr. adn. 1): „hoc velle videtur Marcus: ad mundi hujus fabricam producendam ac constituendam peculiari quodam motu universi natura accessit; deinceps autem vel, quaecumque in eo contingunt, vi nexus cujusdam et consequentiae necessariae lege certa tunc constitutae eveniunt vel principalia illa, ad quae universi mens praecipue et quasi peculiariter sese intenderit, nulla ratione, sed temere disposita fuerint. at hoc esset absurdissimum mentem universi, cum ad ista producenda ac constituenda peculiari motu processisset, de futura dispositione atque ordinatione legem nullam tulisse, sed temere ferenda casui fortuito permisisse; disposuit ergo.“

Dicuntur autem, post mundi constitutionem quaecumque fiunt et eveniunt, fieri et evenire κατ' ἐπακολούθησιν²⁾, i. e. per consequentiam, vel κατὰ τὸ ἐξῆς γινόμενοις καὶ ἐπιγινόμενοις³⁾. Sed interest aliquid inter τὰ γινόμενα et τὰ ἐπιγινόμενα. Illa enim voce significantur res, quae consilio primario oriuntur, vel de quibus natura quasi solis ac propriis in mundi constitutione cogitavit. Ad quas accedunt (ἐπι — γίνονται) per necessariam quidem consequentiam⁴⁾, tamen quodammodo sine illo consilio aliae quaedam res: hae sunt, quae vocantur τὰ ἐπιγινόμενα s. τὰ ἐπιγινόμενα τοῖς φύσει γινόμενοις s. τὰ ἐπιγεννήματα, ita quidem, ut ἐπιγινόμενα spectent ad seriem causarum, ad rerum s. corporum ἐπιγεννήματα⁵⁾.

§ 6.

De elementis eorumque mixtione et mutatione.

στοιχεῖα. — ἡ οὐσία ἐν διηρηκεῖ ὄψει. — γῆ, ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ. — ἄνω, κάτω, κίνησις ἢ τῶν στοιχείων εἰς ἄλληλα μεταβολή. — τὸ πνευματικόν καὶ τὸ πνεῦμα φύσει ἄνωφερῆ, τὸ γεῶδες καὶ τὸ ὑγρὸν φύσει κατωφερῆ. — σύγκρασις τῶν στοιχείων, συγκρίματα. — λύσις, διάλυσις, ἀνάλυσις τῶν στοιχείων s. εἰς τὰ στοιχεῖα. —

1) VI, 36. πάντα ἐκείθεν ἔρχεται ἀπ' ἐκείνου τοῦ κοινῶς ἡγεμονικοῦ ὁρμήσαντα ἢ κατ' ἐπακολούθησιν. VII, 75. γὰρ δὲ ἦτοι πᾶν τὸ γινόμενον κατ' ἐπακολούθησιν γίνεται ἢ ἀλόγιστα καὶ τὰ κριωπετά ἐστίν, ἐφ' ἃ ποιεῖται ἰδίαν ὁρμὴν τὸ τοῦ κόσμου ἡγεμονικόν. IX, 28. ἦτοι ἐφ' ἕκαστον ὁρμῆ ἢ τοῦ ὅλου διάνοια . . . ἢ ἑκάστῃ ὁρμῆ, τα δὲ λοιπὰ κατ' ἐπακολούθησιν.

2) cfr. adn. 1.

3) IX, 1.

4) falsum, quod dicit Gutakerus ad III, 2: „aut casu aut necessario superveniunt“.

5) III, 2. χρῆ καὶ τὰ τοιαῦτα παραγυλάσσειν, διὰ καὶ τὰ ἐπιγινόμενα τοῖς φύσει γινόμενοις ἔχει τι ἔνθα καὶ ἐπαγωγόν. οἷον ἄριστον ὀπτιόμενον παραρρήγνυται τινὰ μέρη . καὶ ταῦτα οὖν τὰ διέγοντα οὕτως τροπον τινὰ παρὰ τὸ ἐπιτέλλεμα τῆς ἀρτοποιίας ἔχοντα ἐπιπέπει πως καὶ προθυμῶν πρὸς τὴν τροφήν ἰδίως ἀνακινεῖ. Πάλιν τε τὰ σῶμα, ὅποτε ὠραιωτάτα ἐστὶ, κέρηκε. Καὶ ἐν ταῖς δρυπέπεισι ἐλαίας αὐτὸ τὸ ἐγγὺς τῆ σήψης ἰδίον τι κάλλος τῷ κάρφῳ προστίθησιν. οἱ στέγνες . . . καὶ πολλὰ ἕτερα, κατ' ἰδίαν εἰ τις σκοποῖη, πόρρω ὄντα τοῦ εὐειδούς, ὅμως διὰ τὸ τοῖς φύσει γινόμενοις ἐπακολουθεῖν συνεπικοσμεῖ καὶ ψυχαγωγεῖ.

Diobus ex principiis, causa et materia, orta esse omnia supra explicatum est. Contra non raro¹⁾ dicuntur res esse commixtae ex elementis. Quod dicere Marco non licet, nisi elementa manasse putat ex principiis, ex quibus solis res omnes existunt. Nam praeter principia, ut vidimus, nihil est. — Materia, quae natura iners (*ἀσθενής*) est, a causa principali gravidata motum accepit, ita ut agitatione nunquam careat, cujus rei vocabulum technicum a flumine petatum est ejusque motu — *ρεῖν*, *ξύσις*, quare *ἡ οὐσία οἶον ποταμὸς ἐν διηνεκεῖ ῥύσει*²⁾, *ἡ οὐσία ῥέουσα*³⁾, *ξύσις τῆς οὐσίας*⁴⁾. Omnium, quae ex hac gravidata materia⁵⁾ existunt, prima fuisse quatuor elementa, *γῆν*, *ὔδωρ*, *ἀέρα*, *πῦρ*⁶⁾, ideo necesse est, quod aliae res ex iis commixtae sunt omnes. Utrum vero unum deinceps ex altero et unum post alterum an simul et uno tempore orta sint omnia, hac de re Marcus prodidit nihil. Conjicere autem licet eum secutum esse ceteros Stoicos, quibus placuit sententia illa⁷⁾.

His ex elementis, quaecunque singulis in rebus inveniuntur terrena, humida aëria, ignea (*τὸ γεῶδες*, *τὸ ὑγρὸν*, *τὸ πνευματικὸν* s. *ἀερώδες* [IX, 9], *τὸ πυρῶδες*), originem ducunt⁸⁾. Omnes enim res ex elementis commixtae sunt (*συγκρίνονται* — *σύγκρισις*⁹⁾) —; res ipsa, quae ex elementis commixta est — *σύγκριμα*¹⁰⁾.

Neque vero eadem semper elementa manent, sed continuo praedita motu unum in alterum abeunt, qua in re Marcum non discessisse a sententia Heracliti et locus quidam et vocabula Heracliti propria probant. Est vero locus IV, 46: *ἀεὶ τοῦ Ἡρα-*

1) II, 17. *λύσις τῶν στοιχείων, ἐξ ὧν ἕκαστον ζῶον συγκρίνεται*. IV, 5. *ὁ θάνατος τοιοῦτος, οἷον γένεσις, ἡ δὲ αἰὼς μυστήριον, σύγκρισις ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων καὶ διάλυσις εἰς ταῦτα*. IV, 4. *ὡσπερ γὰρ τὸ γεῶδες μοι ἀπὸ τινος γῆς ἀπομεμείρισται καὶ τὸ ὑγρὸν ἀπ' ἑτέρου στοιχείου καὶ τὸ πνευματικὸν ἀπὸ πηγῆς τινος καὶ τὸ θερμὸν καὶ πυρῶδες ἐκ τινος ἰδίας πηγῆς κτλ.* III, II; X, 7; XII, 24.

2) V, 23.

3) II, 17.

4) V, 10.

5) Male Rechius: Mark Aurels Unterhaltungen u. s. w. Frankfurt a. M. 1797. Alle jene ungleichartigen Grundstoffe mussten . . . in der präexistirenden Materie enthalten sein, und auch hier mussten sie schon den durch ihre Natur bestimmten Gesetzen folgen. Sie trennten und sammelten sich nach Massgabe ihrer spezifischen Beschaffenheit und machten auf diese Art gleichsam verschiedene Quellen aus (IV, 4.). Ewig würde diese Lage der Dinge geblieben, nie würden Individuen, aus heterogenen Theilen zusammengesetzt, entstanden sein, wenn nicht die Gottheit sich entschlossen hätte, ihre Gewalt über die Materie zu gebrauchen. (VII, 23. 75.) Nec Marci nec reliquorum Stoicorum haec est sententia cfr. Diog. Laert. VII, 34: *διαφέρειν δὲ ἡσαν ἀρχὰς καὶ στοιχεῖα. τὰς μὲν γὰρ εἶναι ἀγενήτους καὶ ἀεθάρτους, τὰ δὲ στοιχεῖα κατὰ τὴν ἐκπύρωσιν ἡθεύρεσθαι*. paullo supra: *δοκεῖ δ' αὐτοῖς ἀρχὰς εἶναι τῶν ὄλων δύο, τὸ ποιοῦν καὶ τὸ πάσχον. τὸ μὲν οὖν πάσχον εἶναι τὴν ἀποῖον οὐσίαν τὴν ὕλην κτλ.* Materia, ut ita dicam, praexistens, quum una (*μία*) esset et omni careat qualitate (*ἀποῖος*), res diversi generis complexa esse non potest; quum esset *ἀσθενής* i. e. imbecillis vel iners (ut Seneca dicit), nisi pulsu externo moveri non potuit. Falsum igitur illud: sie trennten und sammelten sich u. s. w.

6) IV, 46; cfr. IV, 4; XI, 20.

7) Diog. Laert. VII, 142. *γίνεσθαι δὲ τὸν κόσμον, ὅταν ἐκ πυρὸς ἢ οὐσίας τραπῆ δι' αἰῶρος εἰς ὑγρὸν, εἴτα τὸ παχυμερὲς αὐτοῦ αὐτὸν ἀποτελεσθῆ γῆ, τὸ δὲ λεπτομερὲς ἐξαερωθῆ, καὶ τοῦτ' ἐπὶ πλέον λεπτομερὲς πῦρ ἀπογεννήσῃ.*

8) cfr. IV, 4 (adn. 1); IX, 8. *μία γῆ ἐστὶν ἀπάντων τῶν γεωδῶν.*

9) cfr. adn. 1.

10) XI, 20.

κλειτείου μεμνήσθαι . ὅτι γῆς θάνατος ὕδωρ γενέσθαι, καὶ ὕδατος θάνατος ἀέρα γενέσθαι καὶ ἀέρος πῦρ, καὶ ἔμπαλιν. vocabula autem ex Heraclito recepta imprimis haec sunt: κάτω, ἄνω, κύκλω φοραὶ τῶν στοιχείων¹⁾, et ταῦτά ἐστι τὰ τοῦ κόσμου ἐγκύκλια, ἄνω, κάτω, ἐξ αἰῶνος εἰς αἰῶνα²⁾, quibuscum locis conferas verba Heracliti apud Diog. Laert. IX, 1, 9: πυκνούμενον γὰρ τὸ πῦρ ἐξυγραινέσθαι συννιστάμενόν τε γίνεσθαι ὕδωρ, πηγνύμενον δὲ τὸ ὕδωρ εἰς γῆν τρέπεσθαι . καὶ ταύτην ὁδὸν ἐπὶ τὸ κάτω εἶναι λέγει. πάλιν τ' αὐτὴν τὴν γῆν χεῖσθαι, ἐξ ἧς τὸ ὕδωρ γίνεσθαι αὕτη δ' ἐστὶν ἢ ἐπὶ τὸ ἄνω ὁδός. Quas ad elementorum significandas mutationes Marcus semper utitur voce μεταβολῆς: ἢ τῶν στοιχείων εἰς ἄλληλα μεταβολή³⁾, τὸ ἕκαστον (τῶν στοιχείων) διηνεκῶς εἰς ἕτερον μεταβάλλειν⁴⁾. Per hanc mutationem elementa rursus redeunt in principia. Dicuntur enim res ex iis commixtae modo dissolvi in elementa⁵⁾, modo in principia recipi⁶⁾. Quas duas sententias consonas reddere non possumus, nisi rerum mutatione in elementa facta haec ipsa in principia recipi statuimus.

Differunt autem ceteris omissis elementa inter se eo, quod ignis et aër natura sursum (φύσει ἀνωφερῆ ὄντα)⁷⁾, terra et aqua deorsum (κατωφερῆ ὄντα l. l.) feruntur.

Ut omnes res ex elementis commiscantur orientes, sic intereuntes in elementa solvuntur s. dissolvuntur s. resolvuntur λύσις, διάλυσις, ἀνάλυσις⁸⁾. Jam vero quaerendum est, qualis sit vis, quae et misceat et solvat. Cfr. XI, 20: τὸ μὲν πνευμάτιόν σου καὶ τὸ πυρῶδες πᾶν, ὅσον ἐγκέκραται, καίτοι φύσει ἀνωφερῆ ὄντα, ὁμως πειθόμενα τῇ τῶν ὄλων διατάξει, παρακρατεῖται ἐνταῦθα ἐπὶ τοῦ συγκρίματος. Καὶ τὸ γεῶδες δὲ τὸ ἐν σοὶ πᾶν καὶ τὸ ὑγρὸν, καίτοι κατωφερῆ ὄντα, ὁμως ἐγγίγεται καὶ ἐστήκε τὴν οὐχ ἐαντῶν φυσικὴν στάσιν . οὕτως ἄρα καὶ τὰ στοιχεῖα ὑπακούει τοῖς ὄλοις, ἐπειδὴν πον καταταχθῆ, σὺν βίᾳ μένοντα, μέχρις ἂν ἐκεῖθεν πάλιν τὸ ἐνδόσιμον τῆς διαλύσεως σημήνη. Jam vides elementis a natura datas esse vires inter se contrarias. Quare sua sponte non posse commisceri videntur, quum non conjungi, sed sejungi studeant. Alia igitur videtur opus esse vi, quae mixtionem faciat, communi rerum natura. Sed caveamus, ne Marcum, qui, ut vidimus, omnia κατ' ἐπακολουθήσιν fieri putat, extremis verbis loci modo allati male intellectis a se ipso desciscere et de novo naturae impetu loqui arbitremur. Id teneamus et in memoriam semper revocemus illas, quae ab initio in materia positae sint, vires minime naturales tantummodo esse, immo vero ethica lege praeditas. Nam explicatum est supra (§ 5), singularum omnium virium summa expleri τὸν λόγον σπερματικὸν vel naturam vel τὸν τοῦ ὄλου νοῦν i. e. deum⁹⁾. Quem ne natu-

1) VI, 17.

2) IX, 28.

3) VII, 47

4) II, 17; praeterea II, 3. αἱ τῶν στοιχείων μεταβολαί. VIII, 14. αὐτὰ τὰ (sc. τὰ στοιχεῖα) μεταβάλλει κτλ.

5) cfr. complures adnot. pag. 17 et 18.

6) VII, 10. πᾶν τὸ ἐνυλον ἐναρμύζεται τάχιστα τῇ τῶν ὄλων οὐσίᾳ. καὶ πᾶν αἴτιον εἰς τὸν τῶν ὄλων λόγον ἀναλαμβάνεται.

7) XI, 20. τὸ μὲν πνευμάτιόν σου καὶ τὸ πυρῶδες πᾶν, ὅσον ἐγκέκραται, καίτοι φύσει ἀνωφερῆ ὄντα, καὶ τὸ γεῶδες δὲ τὸ ἐν σοὶ πᾶν καὶ τὸ ὑγρὸν, καίτοι κατωφερῆ ὄντα κτλ.

8) II, 7. λύσις τῶν στοιχείων. XII, 24. εἰς οἶα ἢ λύσις. X, 7. τῆς διαλύσεως εἰς ταῦτα γενομένης, ἐξ ὧν ἕκαστον συνίσταται. VIII, 18; III, II. τὰ ὀνόματα, ἐξ ὧν συνεκρίθη καὶ εἰς αὐτὰ ἀναλυθήσεται.

9) cfr. pag. 14.

ralem tantum vim putes vehementer caveas. Neque caeco agit impetu, sed οἶδε, πῶς διαχειόμενος καὶ τί ποιεῖ καὶ ἐπὶ τίνας ὕλης¹⁾, et suo utitur arbitrio²⁾. Quare vis quaeque in materia posita, quum dei pars vel deus ipse sit, et cognitionem sui et quidquid vult faciendi potestatem habet, ita vero, ut nihil faciat contra suam naturam, i. e. nihil, quod ratione careat. Itaque si postulat universi ratio, elementa miscentur sua propria vi; sua propria vi sejunguntur, quum dissolutionis datum est signum³⁾. Quare novo naturae impetu nullo pacto opus est.

§ 7.

De mutatione rerum ex elementis commixtarum; quid et ex hac et ex elementorum mutatione efficiatur.

μεταβολή, ἀλλοιώσις, ἀλλοτριώσεις, τροπή. — πάντα εὐτρεπτα, σαπρά. — φθορά. — ἀναλαμβάνεσθαι, ἐναφανίζεσθαι, εἰς φύσιν μεταβάλλεσθαι. — ἀναλαμβάνεσθαι εἰς τὸν λόγον τὸν σπερματικὸν s. εἰς τοὺς λόγους τοὺς σπερματικούς. — δυνάμεις γόνιμοι τῶν διαδοχῶν. — σπέρμα τρόπον τινὰ πᾶν τὸ ὄν. — αἱ μεταβολαὶ σώζουσι καὶ ἀνανέουσι διηρηκῶς τὸν κόσμον. — μεταβολὴ ἐξ αἰθίου εἰς τὸ ἄπειρον. — πάντα ὁμοειδῆ, ὁμογενῆ, τὰ αὐτὰ, οὐδὲν καινόν, πάντα συνήθη. — καινὸν et νέον. — αἰεὶ νεαρὸς ὁ κόσμος. — ἀνακκλεῖν. — περίοδοι τεταγμένοι s. πεπερασμένοι, περιοδικὴ παλιγγενεσία. — τὸ ὅλον κατὰ περίοδον ἐκπυρούμενον. —

Non solum elementa, verum etiam res ex iis commixtae — τὰ συγκρίματα — semper mutantur. Fiunt et, quum factae sunt vel quum etiamnum fiunt, jamjam intereunt. Totus igitur mundus perpetua mutatione utitur; nam τὰ μὲν σπεύδει γίνεσθαι, τὰ δὲ σπεύδει γεγονέναι, καὶ τοῦ γινομένου δὲ ἤδη τι ἀπέσβη⁴⁾. Ut elementorum, ita haec quoque συγκριμάτων mutatio saepissime⁵⁾ significatur voce μεταβολῆς et μεταβάλλειν. Praeter ea inveniuntur ἀλλοιώσις s. ἀλλοιοῦσθαι⁶⁾, ἀλλοτριώσεις⁷⁾, τρέπεσθαι⁸⁾ (πάντα igitur εὐτρεπτα⁹⁾, πάντα τροπαί¹⁰⁾, φθείρεσθαι s. φθορά¹¹⁾. Qua ex sempiterna motione intelligitur, quo jure ὕλη s. οὐσία nominetur putris i. e. σαπρά¹²⁾.

1) VII, 23.

2) VIII, 41. Deus est νοῦς. νοῦς autem nulla re potest impedi: τὰ τοῦ νοῦ ἴδια οὐδεὶς ἄλλος εἴωθεν ἐμποδίζειν.

3) Tenebrae quaedam loco supra laudato (XI, 20) allatae sunt, quod et vocabulum γένεως more communi Marcus usurpavit et id praecipue tendens, ut homini commendet naturae obedientiam, in exemplo ab elementis petito ad commune iudicium popularemque intelligentiam magis quam e veritate dixerit.

4) VI, 15.

5) XI, 35. ὁμαξ, σταινὴ, σταις, πάντα μεταβολαί. XII, 21. πάντα γὰρ μεταβάλλειν καὶ τρέπεσθαι καὶ φθείρεσθαι πέφυκεν, ἵνα ἕτερα ἐμῆς γίνηται. VI, 4; II, 3; VII, 25; II, 17; X, 11; XII, 19.

6) IX, 19. πάντα ἐν μεταβολῇ. καὶ αὐτὸς σὺ ἐν διηρηκῇ ἀλλοιώσει καὶ κατὰ τι φθορᾶ καὶ ὁ κόσμος δὲ ὅλος. IV, 3; X, 7.

7) X, 7.

8) XII, 21; cfr. adn. 5.

9) VI, 36.

10) VIII, 6.

11) XII, 21; IX, 19.

12) IX, 36. τὸ σαπρὸν τῆς ἐκάστω ὑποκειμένης ὕλης.

Dissolvuntur res, ut explicavimus pag. 19, in elementa, quorum per mutationem recipiantur in principia, ita ut cujusque rei *αἴτιον* in *αἴτιον* universum, *ὕλη* s. *ένυλον* in *ὕλην* universam recipiatur (*ἀναλαμβάνεται*)¹⁾ vel evanescat (*ἐναφανίζεται*)²⁾. Principiis autem non separatis, verum ita conjunctis, ut totam materiam permanet ratio, necesse est, quae in unum principium recipiantur, recipi etiam in alterum, quare in *φύσιν*³⁾ solam, quae est causa principalis a materia non sejuncta, mutari res non male dicuntur (*εἰς φύσιν μεταβάλλεσθαι*).

Aliud Antonini proprium verbum traducit nos ad quaestionem, quid fiat rebus in principia mutatis. Ut enim supra in *φύσιν*, sic aliis locis res recipi dicit in rationem seminalem sive in rationes seminales (*ἀναλαμβάνεσθαι εἰς τὸν σπερματικὸν λόγον* s. *εἰς τοὺς σπερματικοὺς λόγους*)⁴⁾. Hac loquendi ratione idcirco utitur, quod cujusque rei et *αἴτιον* et *ὕλη* in principia ea lege mutantur, ut aliae res protinus ex iis fingantur vel ex iis quasi seminibus enascantur *κατὰ τὰς δυνάμεις γονίμους τῶν διαδοχῶν*⁵⁾. Nihil igitur, quod est, in nihilum interit, sed semper et in aeternum ex alio in aliud mutatur, ita ut fiat mutatio *οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν, ἀλλ' εἰς τὸ νῦν μὴ ὄν*⁶⁾. Itaque omnibus locis, quibus Marcus usurpat vocem *φθείρεσθαι*, quasi *κατ' ἀνθρώπων* dicit; nam *πάν τὸ διαφθείρεσθαι δοκοῦν ἢ φύσιν εἰς ἐαυτὴν μεταβάλλει καὶ πάλιν ἄλλα νεαρὰ ἐκ τούτων αὐτῶν ποιεῖ*⁷⁾, et *τοῖς μέρεσι τοῦ ὅλου, ὅσα φύσει περιέχεται ὑπὸ τοῦ κόσμου, ἀνάγκη φθείρεσθαι. λεγέσθω δὲ τοῦτο σημαντικῶς τοι ἀλλοιοῦσθαι*⁸⁾. Quare alio loco notio verbi *φθορᾶς* additamento quodam circumscripta est: *πάντα ἐν μεταβολῇ . καὶ αὐτὸς σὺ ἐν διηγεκεῖ ἀλλοιωθεῖ καὶ κατὰ τὴ φθορᾷ* — Quaecunque igitur res est, ea semen quodammodo dici potest alius rei futurae, *σπέρμα τρόπον τινα πάν τὸ ὄν ἐξ αὐτοῦ τοῦ ἐσομένου*⁹⁾. Quo fit, ut ad fingendas res novas nova materia non opus sit¹⁰⁾.

1) VII, 10. *πάν τὸ ένυλον ἐναφανίζεται τάχιστα τῇ τῶν ὄλων οὐσίᾳ . καὶ πᾶν αἴτιον εἰς τὸν τῶν ὄλων λόγον τάχιστα ἀναλαμβάνεται*. X, 7.

2) VII, 10; cfr. adn. 1.

3) VIII, 50. *ἢ δὲ τῶν ὄλων φύσιν ἔξω οὐδὲν ἔχει . ἀλλὰ τὸ θαυμαστὸν τῆς τέχνης ταύτης ἐστίν, ὅτι περιορίσασα ἐαυτὴν πᾶν τὸ ένδον διαφθείρεσθαι καὶ γηράσκειν καὶ ἄχρηστον εἶναι δοκοῦν εἰς ἐαυτὴν μεταβάλλει*.

4) IV, 14. *ένυπίστης ὡς μέρος. ἐναφανισθῆσθαι τῶ γεννήσαντι. μᾶλλον δὲ ἀναληθῆσθαι εἰς τὸν λόγον αὐτοῦ τὸν σπερματικὸν κατὰ μεταβολήν*. IV, 21; VI, 24. *Ἀλέξανδρος ὁ Μακεδὼν καὶ ὁ ὄρωκόμος αὐτοῦ ἀποθανόντες εἰς ταῦτο κατέστησαν . ἦτοι γὰρ ἐλήθησαν εἰς τοὺς αὐτοὺς τοῦ κόσμου σπερματικοὺς λόγους ἢ διασκεδάσθησαν ὁμοίως εἰς τὰς ἀτόμους*.

5) V, 13. *ἐξ αἰτιώδους καὶ ἑλικῶδὸς συνίστηκα . οὐδέτερον δὲ τούτων εἰς τὸ μὴ ὄν φθαρήσεται, ὡσπερ οὐδὲ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος ἐπέστη . οὐκοῦν καταταχθήσεται πᾶν μέρος ἐμὸν κατὰ μεταβολήν εἰς μέρος τοῦ κόσμου. καὶ πάλιν ἐκεῖνο εἰς ἕτερον μέρος τοῦ κόσμου μεταβαλεῖ. καὶ ἤδη εἰς ἄπειρον. κατὰ τοιαύτην δὲ μεταβολήν κίβω ἠπίστην καὶ οἱ ἐμὲ γεννήσαντες καὶ ἐπανιόντι εἰς ἄλλο ἄπειρον. οὐδὲν γὰρ κωλύει οὕτως γέναι, κἂν κατὰ περιόδους πεπερασμένως ὁ κόσμος διοίχηται*. cfr. VII, 23; VII, 25.

6) XI, 35. *ὁμιαξ, σταφυλῆ, σταφίς, πάντα μεταβολαί, οὐκ εἰς τὸ μὴ ὄν, ἀλλ' εἰς τὸ νῦν μὴ ὄν*.

7) VIII, 50.

8) X, 7.

9) IV, 36.

10) VIII, 50. *μὴ προσπειθήσ . τί δὲ καὶ ἐγίνετο ταῦτα ἐν τῷ κόσμῳ; ἐπεὶ καταγελασθῆσθαι ὑπὸ ἀνθρώπων φυσιολόγων, ὡς ἂν καὶ ὑπὸ τέκτονος καὶ σκοπέως γελασθείης, καταγελάσκων, ὅτι ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ξίσματα καὶ περιμήματα τῶν κατασκευαζομένων ὄρες . καίτοι ἐκεῖνοί γε ἔχουσι, ποῦ αὐτὰ ὕψωσιν. ἢ δὲ*

Hac mutatione et elementorum et rerum ex iis commixtarum mundus servatur semperque renovatur (σώζεται καὶ ἀνανεούται)¹⁾. Nullo tamen modo, quamvis et totus mundus et singulae res omnes perpetua utantur mutatione, genera rerum fiunt alia vel existunt nova, sed ex aeterno tempore (ἐξ αἰδίου s. ἐξ αἰῶνος)²⁾ in aeternum s. infinitum tempus (εἰς ἄπειρον)³⁾ omnia ejusdem et speciei (πάντα ὁμοιοῦσιν)⁴⁾ et generis (ὁμογενῆ)⁵⁾ et originis (πάντα ἐκ τῶν αὐτῶν)⁶⁾ sunt, omnia, ut una voce complectamur, prorsus eadem (τὰ αὐτά)⁷⁾. Nihil igitur in mundo novi, omnia usitata: οὐδὲν καινόν. πάντα συνήθη⁸⁾. Interest aliquid inter καινὸν et νέον s. νεαρόν. Νέα in mundo inveniuntur, existunt enim per mutationem, quare: ἀλλοιώσεις ἀνε- νέουσι τὸν κόσμον διηγεκῶς⁹⁾. πάντα μεταβαλεῖ ἡ φύσις, ἵνα αὐτὸν νεαρόν ᾖ ὁ κόσμος¹⁰⁾. νεαρός αὐτὸν καὶ ἀκμαῖος ὁ σύμπας κόσμος¹¹⁾. Haec vero νέα semper prioribus ὁμοια¹²⁾ vel τοιαῦθ' ἕτερα¹³⁾, non καινά. Significat enim καινὸν tale quid, quale usque ad id tempus nondum fuerit¹⁴⁾.

Quum ita se habeat res, nihil, quamdiu vixerit homo, interest. Qui vixerunt sive per longum temporis spatium sive per breve, idem viderunt¹⁵⁾. Namque non solum quae sunt, verum etiam quae ab hominibus geruntur¹⁶⁾, eadem semper sunt ac manent; quaecumque nunc fiunt, et antea sunt facta et fient posteris temporibus eo tantum excepto, quod hominum, a quibus geruntur res, alios alii excepiunt. Quam ad mutationem semper aequabilem et quasi ad idem semper redeuntem vox pertinet technica a circulo petita ἀνακυκλεῖν¹⁷⁾.

τῶν ὅλων φύσις ἐξω οὐδὲν ἔχει, ἀλλὰ τὸ θαναταστὸν τῆς τέχνης ταύτης ἐστίν, ὅτι περιορίσασα ἐαυτὴν πᾶν τὸ ἐνθὸν διαφθείρεσθαι καὶ γηράσκειν καὶ ἀχρηστον εἶναι δοκοῦν εἰς ἐαυτὴν μεταβάλλει, καὶ ὅτι πάλιν ἄλλα νεαρά ἐκ τούτων αὐτῶν ποιεῖ, ἵνα μήτε οὐσίας ἐξωθεν χρῆσθαι, μήτε ὅπου ἐκβάλῃ τὰ σαφρότερα, προσθήται. ἀρκεῖται οὖν καὶ χώρα τῆ ἐαυτῆς καὶ ὕλη τῆ ἐαυτῆς καὶ τέχνη τῆ ἰδία.

1) II, 3. σώζονται τὸν κόσμον ὡσπερ αἱ τῶν στοιχείων, οὕτως καὶ τῶν συγκρομάτων μεταβολαί. VI, 15. ἡ φύσις καὶ ἀλλοιώσις ἀνανεούσιν τὸν κόσμον διηγεκῶς. VII, 25.

2) VI, 37. ὁ τὰ νῦν ἰδὼν πάντα ἐώρακεν, ὅσα τε ἐξ αἰδίου ἐγένετο καὶ ὅσα εἰς τὸ ἄπειρον ἔσται. πάντα γὰρ ὁμογενῆ καὶ ὁμοιοῦσιν. II, 14. πάντα ἐξ αἰδίου ὁμοιοῦσιν καὶ ἀνακυκλούμενα. IX, 35.

3) VI, 37, cfr. adn. 2; IX, 35.

4) II, 14; VI, 37; IX, 35, adn. 2; VII, 49; XI, 1; VI, 46.

5) VI, 37, adn. 2.

6) VI, 46. πάντα γὰρ ἄνω κάτω τὰ αὐτὰ καὶ ἐκ τῶν αὐτῶν.

7) II, 14. οὐδὲν διαφέρει, πότερον ἐν ἑκατὸν ἔτεσιν ἢ ἐν διακοσίοις ἢ ἐν τῷ ἄπειρῳ χρόνῳ τὰ αὐτὰ τις ὁρᾷται. VI, 46; VII, 1.

8) VII, 1; VIII, 6.

9) VI, 15.

10) VII, 25.

11) XII, 23.

12) IV, 36. οὐδὲν οὕτως φιλεῖ ἢ τῶν ὅλων φύσις, ὡς τὰ ὄντα μεταβάλλειν καὶ ποιεῖν νέα ὁμοια.

13) IX, 35. . . πάντα καλῶς γίνεται καὶ ἐξ αἰῶνος ὁμοιοῦσιν ἐγένετο, καὶ εἰς ἄπειρον τοιαῦθ' ἕτερα ἔσται.

14) Attendas XI, 1. οὐδὲν νεώτερον ὄφονται οἱ μεθ' ἡμᾶς. Bene positus est gradus comparativus: nova quidem posteri videbunt; magis vero, quam quae nunc sunt, nova non videbunt.

15) II, 14, cfr. adn. 7; VI, 37, adn. 2; XI, 1.

16) VII, 1; X, 27. συνεχῶς ἐπινοεῖν, πῶς πάντα τοιαῦτα, ὅποια νῦν γίνεται, καὶ πρόσθεν ἐγένετο. καὶ ἐπινοεῖν γενησόμενα. καὶ ὅλα θράγματα καὶ σακρὰς ὁμοιοῦσιν, ὅσα ἐκ πείρας τῆς σῆς ἢ τῆς πρεσβυτέρας ἱστορίας ἐγνωσ, πρὸ ὁμμάτων τίθεσθαι. οἷον ἀλλήν ὄλην Ἀθριανοῦ καὶ ἀλλήν ὄλην Ἀντωνίνου καὶ ἀλλήν ὄλην Φιλίππου, Ἀλεξάνδρου, Κροίσου. πάντα γὰρ ἐκείνα τοιαῦτα ἦν, μόνον δι' ἕτερον.

17) II, 14. πάντα ἐξ αἰδίου ὁμοιοῦσιν καὶ ἀνακυκλούμενα.

Tamen rerum ordo, qui est, aliquando interumpitur et quasi desinet. Regitur enim mundus a natura *κατὰ περιόδους τεταγμένος*¹⁾ s. *πεπερασμένος*²⁾, quae verba si cum reliquorum Stoicorum³⁾ verbis et sententiis contuleris, idem sensisse Marcum credes, quod illi statuerunt, mundum aliquando in principia vel deum mutatione rediturum esse, continuo autem exstiturum alium per *περιοδικήν παλιγγενεσίαν τῶν ὅλων*⁴⁾. Quem eadem usurum esse ratione institutioneque ac priorem per se manifestum est⁵⁾, quum vis, quae novum fingit, eadem sit ratio, quae finxit priorem, rationis vero leges nunquam mutantur. Quamquam igitur mundus habebit finem, mutationem tamen ipsam quominus dicamus aeternam (*μεταβολήν εἰς ἄπειρον*)⁶⁾, non prohibemur, quia fine mundi non interrumpitur mutatio, sed rerum ordo, ut ita dicam, per temporis punctum sublatus illa ipsa mutatione protinus instauratur et redintegratur.

Jam vero quaerendum est, utrum igne an alia re mundus conficiatur. Legitur X, 7: *ἤτοι γὰρ σκεδάσμος στοιχείων, ἔξ ὧν συνεκρίθη, ἢ τροπή τοῦ μὲν στερεμνίου εἰς τὸ γεῶδες, τοῦ δὲ πνευματικοῦ εἰς τὸ αἰρῶδες. ὥστε καὶ ταῦτα ἀναληφθῆναι εἰς τὸν τοῦ ὅλου λόγον, εἴτε κατὰ περίοδον ἐκπυρρουμενοῦ, εἴτε αἰδίους ἀμοιβαῖς ἀνανεούμενον*. Non repugnare videtur illi sententiae haec, quum, etiamsi per periodos igne concremetur mundus, sempiterna mutatio non interrumpatur. Tamen nostro loco hae duae sententiae nullo modo possunt significare idem, id quod perspicuum est ex enuntiato disjunctivo. Quare *τὸ ὅλον αἰδίους ἀμοιβαῖς ἀνανεούμενον* idem sonat, quod mutatio mundi, qualis nunc est quique nullo unquam modo finitur s. interrumpitur. Disjunctivo autem utitur enuntiato, ut probet, mundus sive *κατὰ περιόδους* gubernetur sive uno ac perpetuo tenore, res tamen omnes mutari ac recipi in universi rationem. Jam vero illam sententiam sequi proprium esse *λογικῆς ψυχῆς*⁷⁾ vel *ψυχῆς ἐντέχνου καὶ*

1) V, 32. *τίς οὖν ψυχὴ ἐντέχνου καὶ ἐπιστήμων; ἡ εἰδνία ἀρχὴν καὶ τέλος καὶ τὸν διὰ τῆς οὐσίας διήκοντα λόγον καὶ διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος κατὰ περιόδους τεταγμένος οἰκονομοῦντα τὸ πᾶν*.

2) *μεταβολήν . . . εἰς ἄπειρον. οὐδὲν γὰρ κωλύει οὕτως γίνασθαι, καὶ κατὰ περιόδους πεπερασμένος ὁ κόσμος διοικῆται*.

3) Diog. Laert. VII, 137. *δημιουργὸς ὧν (sc. θεός) τῆς διακοσμῆσεως κατὰ χρόνων ποῖας περιόδους ἀναλίσκεων εἰς ἐαντὸν τὴν ἔπασσαν οὐσίαν καὶ πάλιν ἐξ ἐαντοῦ γεννῶν*. Num. ap. Eus. pr. ev. XV, 19: *ἐπανελθοῦσα (sc. ἡ κοινὴ γένεσις) εἰς τὸν πρῶτον ζηθέντα λόγον καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν ἐκείνην τὴν ποιούσαν ἐναντὶν τὸν μέγιστον . . . διὰ τάξιν, ἀφ' οὗσας διακοσμῆν ὡσαύτως ἤρξατο κατὰ λόγον πάλιν τὴν αὐτὴν διεξαγωγὴν ποιῆται τῶν τοιαύτων περιόδων ἐξ αἰδίου ἀναπαύστως*. Nemes. περὶ φυσ. ἀνθρώπ. c. 38, p. 147: *οἱ δὲ Στωϊκοὶ ἔασαν ἀποκαθισταμένους τοὺς πλάνητας εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον, κατὰ τε μήκος καὶ πλάτος, ἐνθα τὴν ἀρχὴν ἕκαστος ἦν, ὅτε τὸ πρῶτον ὁ κόσμος συνέστη, ἐν ἧταῖς χρόνων περιόδοις ἐκπύρρως καὶ ἡθορὰν τῶν ὄντων ἀπεργάζεσθαι καὶ πάλιν ἐξ ἡπαρχῆς εἰς τὸ αὐτὸ τὸν κόσμον ἀποκαθίστασθαι καὶ τῶν ἀστέρων ὁμοίως πάλιν ἡρομένων ἕκαστον ἐν τῇ προτέρῃ περιόδῳ γεγόμενον, ἀπαρριλάτως ἀποτελεῖσθαι*.

4) XI, 1. *ἡ λογικὴ ψυχὴ . . . εἰς τὴν ἀπειρίαν τοῦ αἰῶνος ἐκτείνεται καὶ τὴν περιοδικὴν παλιγγενεσίαν τῶν ὅλων ἐμπεριλαμβάνει*.

5) Fortasse concludi potest haec sententia ex VII, 19. *πόσους ἤδη δ' αἰῶν Χρυσίππου, τόσους Σωκράτους, πόσους Ἐπιχτήτους κατεπέπωκε*, quo cum loco conferas verba, quae locum excipiunt ex Nemesio (adn. 3) laudatum: *ἔσεσθαι γὰρ πάλιν (sc. in novo mundo) Σωκράτην καὶ Πλάτωνα καὶ ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων κτλ*. At licet fortasse Marciana verba vertere: quot homines ejusmodi, qualis erat Chrysippus etc. Quare ad argumentationem illum locum adhibere dubitavimus.

6) V, 13.

7) XI, 1. *τὰ ἴδια τῆς λογικῆς ψυχῆς . . . τὴν περιοδικὴν παλιγγενεσίαν τῶν ὅλων ἐμπεριλαμβάνει*.

ἐπιστήμονος¹⁾ aliis locis dicit. Altera igitur disjunctionis parte rejecta periodos mundi effici statuit conerematione. Itaque, ut equidem puto, perverse dixerunt et Rechius²⁾ et Bachius³⁾.

§ 8.

Qua ratione et causae et res aliae ex aliis aptae et necessitate inter se nexae sint.

κατὰ τὴν τῶν ὄλων φύσιν ἕκαστα περαίνεται. — τύχη. — τὰ συμβαίνοντα καὶ ἀπονεμόμενα. — πάντα νομιστί. — ἀναφορά. — οὐ καταρίθμησις ἀπηρητημένως καὶ μόνον τὸ καταπραγασμένον ἔχουσα, ἀλλὰ συνάφεια εὐλογος. — πάντα πάντων τῶν γινόμενων συναίτια. — εἰμαρμένη. — τὸ ἐξῆς s. διαδοχὴ ψιλῆ. οὐδὲν ἀλλότριον ἄλλο ἄλλω. πάντα φίλα ἀλλήλοις. Θανμαστήν τινα οἰκειότητα ἐμφαίνει. συνέχεια, συνάφεια, σύνδεσις, ἐπισύνδεσις. — πάντα ἀλλήλοις ἐπιπλέκεται, ἐπιπλοκὴ τῶν προνοίᾳ διοικουμένων, ἐπιπλοκὴ τῶν αἰτίων (εἰμαρμένη, Κλωθῶ), σύννησις et συννεῖν, σύγκλωσις et συγκλώθεσθαι, συμμήρσις et συμμηρῶσεσθαι, συμμηρνομένη σύγκλωσις. — συντάττεσθαι et συγκατατάττεσθαι. — συγκλώθεσθαι et συγκαθεμαρῶθαι. ἢ ἐκάστῳ νεμομένη μοῖρα. συνεμφῆρεσθαι et συνεμφῆρειν. — σύντηξις, σύμβασις et συμβαίνειν. — τὸ ἐκουσίως ἔπεσθαι et τὸ ἔπεσθαι ψιλόν. — τὸ ἐνιστάμενον καὶ ἀντιβαῖνον ἐπιπεριτρέπει καὶ κατατάσσει εἰς τὴν εἰμαρμένην καὶ μέρος ἐαυτῆς ποιεῖ ἢ φύσις.

Quaecunque in mundo et fiunt et geruntur, ex mutatione et fieri et geri necesse est, τί γὰρ δύναται χωρὶς μεταβολῆς γενέσθαι⁴⁾; Quum vero nullam aliam ad vim nisi ad causam principalem ejusque unum ad impetum⁵⁾ omnis mutatio revocanda sit, et rerum et eventorum omnium fons et quasi effectrix illa causa est, quae et αἴτιον s. αἰτία et φύσις et λόγος τοῦ ὄλου etc. appellatur. His causis vel huic uni causae omnia, quae fiunt vel hominibus accidunt, adscribuntur. VIII, 27. τὴν θεῖαν αἰτίαν, ἀφ' ἧς συμβαίνει πᾶσι πάντα. VI, 9. κατὰ τὴν τῶν ὄλων φύσιν ἕκαστα περαίνεται. VI, 10. πάντα κατὰ τὸν τὴν τῶν ὄλων οὐσίαν διοικοῦντα λόγον γίνεται καὶ περαίνεται. V, 10. οὐδὲν συμβήσεται σοι, ὃ οὐχὶ κατὰ τὴν τῶν ὄλων φύσιν ἐστίν. Nihil igitur in mundo fortuito fit, immo vero, quae casu et forte fortuna accidere videntur, a communi omnium principio proficiscuntur II, 3. τὰ τῆς τύχης οὐκ ἄνευ φύσεως

1) ψυχὴ ἐντεχνος καὶ ἐπιστήμων ἢ εἰδύια . . . τὸν τῆς οὐσίας δῆκοντα λόγον καὶ διὰ παντὸς τοῦ αἰῶνος κατὰ περιόδους τεταγμένας οἰκονομοῦντα τὸ πᾶν.

2) I. I. 537. »Ohne einen Untergang des Weltganzen anzunehmen, behauptet er vielmehr nur eine ewige Umwandlung alles Einzelnen«.

3) I. I. pag 44 adn. 2: »Antoninus illam Heracliti sententiam (de conflagratione) deridere videtur III, 3«. Derisionem non video; hic est locus laudatus: Ἰπποκράτης πολλὰς νόσους ἰασάμενος αὐτὸς νοσήσας ἀπέθανεν. Ἀλέξανδρος καὶ Πομπήιος . . . πολλὰς μυριάδας . . . κατακόψαντες καὶ αὐτοὶ ποτε ἐξῆλθον τοῦ βίου. Ἡράκλειτος περὶ τῆς τοῦ κόσμου ἐκπυρώσεως τσαῦτα φυσιολογῆσας ἕδατος τὰ ἐντὸς πληρωθεὶς βολβίτῳ κατακεχρισμένος ἀπέθανεν.

4) VII, 18,

5) IX, 1.

ἢ συγκλοίσεως καὶ ἐπιπλοκῆς τῶν προνοίᾳ διοικουμένων¹⁾. Quare idem significant et quasi συνωνύμως ponuntur vocabula συμβαίνοντα et ἀπονεμόμενα i. e. φύσει ἀπονεμόμενα²⁾.

Omnia igitur ex lege fiunt, πάντα νομιστί³⁾, ex ea scilicet, quam a principio constituit rerum natura, quae ipsa lex dicitur et dici potest; ὁ τὰ πάντα διοικῶν, ὃς ἐστὶ νόμος, νέμων, ὅσα ἐκάστω ἐπιβάλλει⁴⁾.

Quare, quum ex ratione, consilio, lege proficiscantur omnia nec quidquam casu et fortuito eveniat, quidque habet, et cur sit et quid agat in mundo; ἕκαστον πρὸς τι γέγονεν⁵⁾ et εἰς τὸν κόσμον προῆται χάριν τινός⁶⁾. Qui cuiusque rei finis (ἀναφορά) Marco habuisse videtur tantam vim et tantum pondus, ut eum nonnusquam quasi tertium rerum principium ponat XII, 10. ὅποια αὐτὰ τὰ πράγματα ὄρῶν διαροῦντα εἰς ὕλην, αἴτιον, ἀναφοράν. XII, 18. τί ἐστὶν αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ τὴν φαντασίαν σοι ποιοῦν καὶ ἀναπτύσσειν διαροῦντα εἰς τὸ αἴτιον, εἰς τὸ ὕλικόν, εἰς τὴν ἀναφοράν κτλ.⁷⁾

Jam vero alia spectemus. Nihil sine causa fit. Omnium vero causas, quum natura unam fecerit ὁρμήν, αἴτιον unum primitivum complectitur, ita ut omnium postea eventorum causae in illa prima quasi in semine involutae sint. Quidquid igitur fit, reducendum est ad causam antecedentem, quae itidem alia ex causa profecta est. Sic porro ac longius recedentes ad causam pervenimus primitivam. Quare non excipiunt solum causarum alias aliae, sicut exempli gratia in computando numerum quinarium excipit senarius nullo modo cum illo conjunctus, sed externa vi — voluntate ejus, qui numerat — adjunctus (i. e. καταρίθμησις τις ἀπρητημένως καὶ μόνον τὸ κατηγορησμένον ἔχουσα)⁸⁾, verum connexio est rationi consentanea (συνάφεια εἰλόγος l. l.), qua familiaritas (οἰκειότης l. l.) omnium, quae fiunt, existit. Nullius rei causa a causa alius aliena est, immo vero cuiusque rei causa non solum hujusce rei unius propria, verum etiam ceterarum omnium adjuvans est, i. e. πάντα πάντων τῶν γινομένων συναίτια⁹⁾. Haec autem series implexa causarum¹⁰⁾ est

1) Quantum de hac τύχης notionē Marcus consentiat cum iis, quae priorum temporum Graeci de ea statuerint, cfr. Lehrs populäre Aufsätze: Dämon und Tyche.

2) Scriptum est III, 4. τὰ συμβαίνοντα καὶ ἀπονεμόμενα, non τὰ συμβαίνοντα καὶ τὰ ἀπονεμόμενα, id quod sententiam nostram confirmat.

3) VII, 31.

4) X, 5.

5) VII, 19.

6) V, 1. πορεύομαι ἐπὶ τὸ ποιεῖν, ὧν ἐνεκεν γέγονα καὶ ὧν χάριν προῆμαι εἰς τὸν κόσμον. cfr. VIII, 50.

7) Vocem ἀναφορᾶς significare id, quod diximus, hi probant loci: VIII, 11. τοῦτο τί ἐστὶν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ τῆ ἰδίᾳ κατασκευῆ; τί μὲν τὸ οὐσιώδες αὐτοῦ καὶ ὕλικόν; τί δὲ τὸ αἰτιώδες; τί δὲ ποιεῖ ἐν τῷ κόσμῳ κτλ., quibuscum verbis cfr. locum in textu laudatum XII, 18. τὸ αἴτιον: τὸ αἰτιώδες, τὸ ὕλικον: τὸ οὐσιώδες καὶ ὕλικόν, ἢ ἀναφορά: τί δὲ ποιεῖ ἐν τῷ κόσμῳ κτλ. II, 16 ἔβριζεν ἢ ψυχῆ . . . ὅταν πράξῃ τινα ἑαυτῆς καὶ ὁρμήν ἐπ' οὐδένα σκοπὸν ἀγίη, ἀλλὰ εἰς καὶ ἀπαρακολουθήτως ὅτιον ἐνεργῆ, θεὸν καὶ τὰ μικρότατα κατὰ τὴν ἐπὶ τὸ τέλος ἀναφορὰν γίνεσθαι. cfr. III, 4; IX, 23.

1) IV, 45.

2) IV, 40.

3) Senec. de benef. 4, 47: nam quum fatum nihil aliud sit quam series implexa causarum, illo (sc. deus) est prima omnium causa, ex qua ceterae pendent.

necessitas, quae dicitur fatalis, s. fatum, *είμαρμένη*. Sic enim Marcus ipse explicat V, 8: *ἐκ πάντων τῶν αἰτίων ἢ εἵμαρμένη τοιαύτη αἰτία συμπληροῦται*. Quaecunque igitur a mundi constitutione usque ad concremationem accidunt, ab initio¹⁾ constituta sunt, vel, ut aliis utamur verbis, fatali necessitate eveniunt.

Eandem atque causarum rerum omnium, quae in mundo existunt, esse rationem prorsus iisdem argumentis probatur. Omnia cognatione continentur arctissimisque vinculis connexa sunt, ita ut aliud ab alio non alienum sit, sed omnia ad omnia pertineant. Cui et causarum et rerum conjunctioni quantam Marcus vim tribuerit quantoque opere huius rei cogitatione semper commotus sit, ex varietate eximia vocabulorum, quibus ad hanc rem significandam utitur, intelligere nobis licet. Ut ab ea incipiamus voce, quae minimam habet vim parumque accurate ac diligenter, qua inter se excipiant res, describit rationem, primo loco ponimus τὸ ἐξῆς²⁾, quod nihil significat nisi rerum continuationem *οἶον ἐν καταριθμῆσει*, i. e. *διαδοχὴν ψιλῆν*³⁾, qua praecedentem aliquam rem subsequitur aliud quid, i. e. *τὰ ἐξῆς τοῖς προηγησαμένοις ἐπιγίνεται* l. l. Neque vero, ut vidimus, haec propria est rerum ratio, sed omnia familiaritate conjuncta sunt. Itaque: *οὐδὲν ἀλλότριον ἄλλο ἄλλω*⁴⁾, *πᾶν τὸ συμβαῖνον γινώσιμον*⁵⁾, *πάντα φίλα ἀλλήλοις*⁶⁾ et *θανμαστήν τινα οἰκειότητα ἐμφαίνει*⁷⁾ s. *τὰ ἐξῆς τοῖς προηγησαμένοις οἰκειῶς ἐπιγίνεται* l. l. Nam tanta est rerum *συνάφεια* et *συνέχεια*⁸⁾, *σύνδεσις*⁹⁾ et *ἐπισύνδεσις*¹⁰⁾, ut, quem ad modum in rebus vel nexis vel netis vel textis fila cum filis cohaerent, ita in mundo omnia cum omnibus connexa sint. Inde verba: *πάντα ἀλλήλοις ἐπιπλέκεται*¹¹⁾, *ἐπιπλοκὴ τῶν προνοίᾳ διοικουμένων*¹²⁾, *ἢ ἐπιπλοκὴ τῶν αἰτίων*¹³⁾, *σύννησις*¹⁴⁾, *συγκλώθεσθαι* et *σύγκλωσις*¹⁵⁾,

1) V, 8. *στέργειν χρὴ τὸ συμβαῖνόν σοι . . . ὅτι σοὶ ἐγένετο καὶ σοὶ συνετάχεται καὶ πρὸς σέ πως εἶγεν, ἄνωθεν ἐκ τῶν πρεσβυτάτων αἰτίων συγκλωθόμενον*. X, 5 *ὅτι ἂν σοὶ συμβαίῃ, τοῦτό σοι ἐξ αἰῶνος προκατεσκευάσθητο. καὶ ἡ ἐπιπλοκὴ τῶν αἰτίων συνέκλωθε τὴν τε σὴν ὑπόστασιν ἐξ αἰδίου καὶ τὴν τούτου σύμβασιν*. IV, 26. *συμβέβηκέ σοι τι; καλῶς. ἐκ τῶν ὅλων ἀπ' ἀρχῆς σοὶ συγκαθήμερο καὶ συνεκλώθητο πᾶν τὸ συμβαῖνον*.

2) IV, 45. *τὰ ἐξῆς αἰεὶ τοῖς προηγησαμένοις οἰκειῶς ἐπιγίνεται . . . ὥσπερ συντάχεται συνηρμοσμένως τὰ ὄντα, οὕτως τὰ γινόμενα οὐ διαδοχὴν ψιλῆν, ἀλλὰ θανμαστήν τινα οἰκειότητα ἐμφαίνει*. VI, 38.

3) IV, 45 cfr. adn. 2.

4) VII, 9.

5) IV, 33.

6) VI, 36.

7) IV, 45.

8) V, 8. *πηροῦται γὰρ τὸ ὁλόκληρον, ἐὰν καὶ ὀτιοῦν διακόψῃς τῆς συναφείας καὶ συνεχείας, ὥσπερ τῶν μορίων, οὕτω δὴ καὶ τῶν αἰτίων*.

9) VII, 9. *πάντα ἀλλήλοις ἐπιπλέκεται καὶ ἡ σύνδεσις ἱερὰ καὶ σχεδόν τι οὐδὲν ἀλλότριον ἄλλο ἄλλω*.

10) VI, 38. *πολλάκις ἐνθύμιον τὴν ἐπισύνδεσιν πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ καὶ σχέσιν πρὸς ἄλληλα*.

11) VII, 9; VI, 36.

12) II, 3.

13) X, 5.

14) IV, 40. *πῶς πάντα πάντων τῶν γενομένων συναΐτια. καὶ οἶά τις ἢ σύννησις καὶ συμμήρησις*.

15) III, 4. *τὰ ἐαυτῶ ἐκ τῶν ὅλων συγκλωθόμενα*. III, 16 *τὰ συμβαίνοντα καὶ συγκλωθόμενα αὐτῶ*. II, 3 *τὰ τῆς τύχης οἶκ' ἄνευ φύσεως ἢ συγκλώσεως*. IV, 26 *συμβέβηκέ σοι; καλῶς ἐκ τῶν ὅλων ἀπ' ἀρχῆς σοὶ συγκαθήμερο καὶ συνεκλώθητο πᾶν τὸ συμβαῖνον*. V, 8 *στέργειν χρὴ τὸ συμβαῖνόν σοι . . . ὅτι σοὶ ἐγένετο . . . ἄνωθεν ἐκ τῶν πρεσβυτάτων αἰτίων συγκλωθόμενον*.

συμμηρέσθαι et συμμηρέσεις¹⁾ et quasi πλεοναστικῶς verba συμμηρομένη σύγκλωσις¹⁾. Quare ad ordinem significandum, quo res dispositae sunt, Marcus non satis habet adhibere vocem *τάττεσθαι*, sed verba praefert *συντάττεσθαι*²⁾ et *συγκατατάττεσθαι*³⁾, ut vinculum denotet, quo tam arcte omnia copulata sint, ut nihil, quin vim habeat ad cetera, in mundo esse possit. Omnibus ita conjunctis causis efficitur et perficitur (*συμπληροῦται*)⁴⁾ *εἰμαρμένη* s. *ἐπιπλοκή τῶν αἰτίων*⁵⁾ s. *Κλωθῶ*⁶⁾, sicut rebus omnibus inter se nexis *συμπληροῦται ὁ κόσμος*⁷⁾. Tota autem causarum series et conjunctio quasi in semen reducenda est in *αἴτιον* primitivum; quare, si hac ex parte spectamus, *εἰμαρμένη* est causarum non solum series implexa, verum omnium prima et principalis causa i. e. *αἴτιον* primitivum ipsum s. *λόγος* s. *νοῦς* etc., quo regitur mundus. Unde efficitur, fatali necessitate ut omnia regantur eique pareant. Quidquid igitur homini accidit, a principio vel ab aeterno constitutum et quasi ante praeparatum (*ἐξ αἰῶνος προκατασκευασμένον*)⁸⁾ est, vel, ut aliis locis est scriptum, homines cum rebus, quae iis accidunt, a principio quasi contexti, ne dicam conneti, et sorte conjuncti sunt; *ἡ ἐπιπλοκή τῶν αἰτίων συνέκλωθε τήν τε σήν ὑπόστασιν ἐξ αἰδίου καὶ τήν τούτου σύμβασιν*⁹⁾. *συμβέβηκέ σοί τι; καλῶς . ἐκ τῶν ὄλων ἀπ' ἀρχῆς σοι συγκαθειμάρο καὶ συνεκλώθετο πᾶν τὸ συμβαῖνον*¹⁰⁾. Simili ratione, qua his locis verba *συνκλώθεσθαι ἐξ αἰδίου, ἀπ' ἀρχῆς συγκαθειμάρο καὶ συνκλώθεσθαι*, aliis inveniuntur *συνκεκλήρωσθαι*¹¹⁾, *συνειληχέναι* l. l., *σύλληξις*¹²⁾.

Illae a principio cuique constitutae res efficiunt *τήν ἐκάστω νεμομένην μοῖραν*¹³⁾, quae cum ceterorum omnium *μοίραις* conjuncta infertur (*συννεμφέρεται* l. l.), scilicet in rerum seriem, et quantum in ea est, confert (*συννεμφέρει* l. l.), scil. ad rerum seriem continuandam. Sic enim sine dubio explicanda sunt verba: *ἡ ἐκάστω νεμομένη μοῖρα συννεμφέρεται τε καὶ συννεμφέρει*¹⁴⁾, ita ut prorsus idem significant, quod *συγκατατάτταται γάρ* (sc. *πᾶν*) *καὶ συγκοσμεῖ τὸν αὐτὸν κόσμον*¹⁵⁾ (*συγκατατάτταται* = *συννεμφέρεται*, *συγκοσμεῖ* = *συννεμφέρει*).

1) *μηρόν* Vett. Lex. *συνειλέω, τα ἴστια συνέγω, ἀναλέγομαι*. Hes. Opp. 540 *στήμονι δ' ἐν παύρῳ πολλὴν χρόα μῆρῶσθαι*. Verbum compositum *συμμηρέσθαι* Marco solo usitatum est VIII, 23 *συμβαίνει τί μοι; θέγομαι ἐπὶ τοὺς θεοὺς ἀναγέρον καὶ τήν πάντων πηγὴν, ἀφ' ἧς πάντα τὰ γινόμενα συμμηρέται*. IV, 40, cfr. adn 14 pag. 26.

2) III, 11.

3) IV, 45. *ὥσπερ συντάτταται συνηρμοσμένως τὰ ὄντα κτλ.*

4) VII, 9. *σχεδὸν τι οὐδὲν ἀλλότριον ἄλλῳ . . . συγκατατάτταται γάρ κτλ.*

5) V, 8.

6) X, 5. cfr. adn. 1 pag. 26.

7) IV, 34. *ἐκὼν σεαντὸν τῇ Κλωθῶι συνεπιθίδου, παρέχων συννήσαι, οἷστίσι ποτε πράγμασι βούλεται.*

8) V, 8. *ἐκ πάντων τῶν αἰτίων ὁ κόσμος τοιοῦτον σῶμα συμπληροῦται.*

9) X, 5.

10) X, 5.

11) IV, 26.

12) VI, 39, *οἷς συγκεκλήρωσαι πράγμασι, τούτοις συνάροξε σεαντὸν, καὶ οἷς συνειληχας ἀνθρώποις, τούτους φίλει, ἀλλ' ἀληθινῶς.*

13) III, 11.

14) III, 4.

15) XII, 23.

De τύχης notionē supra jam dictum est pag. 24. Afferenda sunt hoc loco vocabula simile valentia: σύντενξις¹⁵, σύμβασις¹⁶) et verbum συμβαίνειν¹⁷), cfr. V, 8. ὁποῖόν τι ἐστὶ τὸ λεγόμενον, ὅτι „συνέταξεν ὁ Ἀσκληπιὸς τούτῳ ἰππασίαν κτλ. . τοιοῦτόν ἐστι καὶ τὸ συνέταξε τούτῳ ἢ τῶν ὄλων φύσις νόσον κτλ.“ Καὶ γὰρ ἐκεῖ τὸ συνέταξε τοιοῦτόν τι σημαίνει, ἔταξε τούτῳ τοῦτο ὡς κατάλληλον πρὸς ὑγίειαν . καὶ ἐνταῦθα τὸ συμβαίνειν ἐκάστω τέτακται πῶς αὐτῷ κατάλληλον πρὸς τὴν εἰμαρμένην . οὕτως γὰρ καὶ συμβαίνειν αὐτὰ ἡμῖν λέγομεν, ὡς καὶ τοὺς τετραγώνους λίθους ἐν τοῖς τείχεσιν ἢ ταῖς πύραμιδι συμβαίνειν οἱ τεχνῖται λέγουσι συναρμόζοντες ἀλλήλοις τῇ ποιᾷ συνθέσει κτλ. —

Huic fatali, quam explicavimus, necessitati nihil potest resistere, omnia eam sequi eique parere necesse est, soli animanti ratione praedito est permissum, utrum sua sponte ac voluntate velit sequi, an coactus et invitus; nam μόνῳ τῷ λογικῷ ζῳῷ δέδοται τὸ ἐκουσίως ἔπεσθαι τοῖς γινόμενοις, τὸ δὲ ἔπεσθαι ψιλὸν πᾶσιν ἀναγκαῖον⁴). Etenim quidquid obstat atque resistit (πᾶν τὸ ἀνθιστάμενον καὶ ἀντιβαῖνον) natura circumvertit (ἐπιπεριτρέπει) et in necessaria rerum serie collocat (κατατάσσει εἰς τὴν εἰμαρμένην) et sui partem facit (μέρος ἐναντῆς ποιεῖ⁵). Novisne semper impetibus? Minime, ut explicatum est pag. 16, sed priusquam mundi constitutionem natura suscepit, omnia futura animo perlustravit, qua in re non fugit eam hominum magnam partem consilia sua non esse secuturos, sed repugnatauros iis. Quod considerans talem rerum ordinem constituit, quo, etiam quae malo consilio ab hominibus aguntur, in communem utilitatem atque salutem convertantur. Quare ejusmodi homines, quamvis ipsi per se rejiciendi atque reprobandi sint, naturae tamen non solum non damnum ferunt, sed ex abundantia (ἐκ περισσότητας) operam conferunt ad consilia ejus exsequenda, sane quidem non εἰδότης καὶ παρακολουθητικῶς, sed ἀνεπιστάτως⁶). Tollere (ἀναιρεῖν) igitur talis quis rerum ordinem non potest, verum tollere conari (ἀναιρεῖν πειρᾶσθαι l. l.) vel quodammodo tollere (τρόπον τινὰ ἀναιρεῖν⁷).

Quae ratio intercedat inter fatalem necessitatem et liberum hominis arbitrium Marcus non prodidit, fortasse vero ejus ex mente dicenda sunt haec: Libero hominis arbitrio non tollitur fatalis necessitas neque necessitate arbitrium liberum, immo vero et causarum et rerum in serie necessarium membrum est hominis actio, quam quidem a principio praevidebat natura, minime vero praestituit et quasi praefinivit. Quae actio et pendens ex hominis libero arbitrio et a natura initio praevisa continuationi et rerum et causarum inde a principio inserta est.

1) VII, 9.

2) III, 11. τοῦτο . . . κατὰ τὴν τοιαύτην σύντενξιν τε καὶ τύχην

3) X, 5.

4) X, 28. ἡ σχέσις πρὸς τὴν θεῖαν αἰτίαν, ἐφ' ἧς συμβαίνει πᾶσι πάντα.

5) Idem concludimus ex locis, ubi postulat, ut homo sequatur sua sponte, e. g. IV, 34.

6) VIII, 35.

7) VI, 42. ἄλλος δὲ κατ' ἄλλο συνεργεῖ. ἐκ περισσότητας δὲ καὶ ὁ μεμψόμενος καὶ ὁ ἐντιβαίνειν πειρώμενος καὶ ἀναιρεῖν τὰ γινόμενα.

8) V, 8. πηροῦται γὰρ τὸ ὀλόκληρον, ἐὰν καὶ ὁποῖον διακόπτης τῆς συναγωγῆς κτλ. Διακόπτης δὲ, ὅσον ἐπὶ σοὶ, ὅταν δυσαρρεσιῆς καὶ τρόπον τινὰ ἀναιρεῖς.

Quae ex rerum omnium conjunctione concludantur. Mundum esse unitatem, harmoniam, organismum, praeterea perfectum, pulcrum, animal ratione praeditum.

κόσμος εἷς ἐξ ἀπάντων, ὁ κόσμος=τὸ ἐν καὶ σύμπαν, ἀρμονία ἐστὶ μία, τὸ ὁλόκληρον. — πάντα συγκοσμεῖ τὸν αὐτὸν κόσμον, πάντες εἰς ἓν ἀποτελεσμα συνεργοῦμεν, ἄλλος δὲ κατ' ἄλλο συνεργεῖ, συνεργὰ πάντα καὶ συνεργητικά, τὸ ἐκ τῶν ἐναντίων συγκοσμούμενον. — ἡ φύσις ἴσους καὶ κατ' ἀξίαν τοὺς μερισμοὺς χρόνων, οὐσίας, αἰτίου, ἐνεργείας, συμβάσεως ἐκάστοις ποιεῖται. — τὰ χεῖρω τῶν κρείττωνων ἔνεκεν, τὰ δὲ κρείττω ἀλλήλων. — πᾶν ἐστὶ μέρος τοῦ ὅλου. — οὐδὲν βλαβερόν τῷ μέρει, ὃ τῷ ὅλῳ συμφέρει. οὐκ ἔχει τὸ ὅλον, ὃ μὴ συμφέρει ἑαυτῷ. παντὶ φύσεως μέρει ἀγαθόν, ὃ φέρει ἢ τοῦ ὅλου φύσις. — ἡ φύσις=ἡ πρόνοια, non ἀνάγκη εἰμαρμένη καὶ ἀπαράβατος τάξις. — οὐδὲν ἐστὶν ἀδίκως καὶ ἀλόγως ἡμελημένον τῶν ἐν τῇ διακοσμῇ. — κάλλος τοῦ κόσμου. — ὁ κόσμος ὡς ἐν ζῶον μίαν οὐσίαν καὶ ψυχὴν μίαν ἐπέχον, τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ κόσμου s. τὸ κοινὸν ἡγεμονικόν. —

Rerum ordo s. mundus impetu universae rationis uno (pag. 16) ex una materia (pag. 13) factus est, ita ut ab illo principio et res et causae continua serie (pag. 25) inter se exicipiant nec quidquam inveniat, quod vel turbare ordinem vel ex illa serie eripi possit (pag. 28). Arcissimis vinculis res ita inter se conjunctae sunt, ut omnes ad omnes pertineant cum omnibusque cohaereant (pag. 26). Itaque totus mundus, ut ita dicam, unitas, harmonia, organismus est. Πάντα ἀλλήλοις ἐπιπλέκεται καὶ ἡ σύνδεσις ἰσὰ καὶ σχεδόν τι οὐδὲν ἀλλότριον ἄλλῳ ἄλλο. συγκοσμεῖται γὰρ καὶ συγκοσμεῖ τὸν αὐτὸν κόσμον. Κόσμος τε γὰρ εἷς ἐξ ἀπάντων κτλ¹⁾. ὅλος γὰρ ἀρμονία ἐστὶ μία, καὶ ὡσπερ ἐκ πάντων τῶν σωμάτων ὁ κόσμος τοιοῦτον σῶμα συμπληροῦται κτλ²⁾. πάντα τὰ γινόμενα ἐν τῷ ἐνὶ καὶ σύμπαντι, ὃ δὴ κόσμον ὀνομάζομεν, ἅμα ἐνυφίσταται³⁾. συντίεταται σνηρησομένως τὰ ὄντα⁴⁾. Huc spectant etiam verba ἢ κατὰ φύσιν ἔνωσις VIII, 34 et τὸ ὁλόκληρον V, 8⁵⁾. —

Rerum igitur et animalium, quum, quod suum est, quodque exsequatur et perficiat (τὸ ἴδιον ποιεῖ)⁶⁾, cum reliquis una ac simul rerum ordinem componit eundem (cfr. l. s. l.) idemque unum opus adjuvat alia ratione aliud (πάντες εἰς ἓν ἀποτελεσμα συνεργοῦμεν . . . ἄλλος δὲ κατ' ἄλλο συνεργεῖ)⁷⁾, quare hujus totius mundi concordia, quae mutua navata omnium rerum opera (omnia sunt συνεργὰ καὶ συνεργητικά l. l.) efficitur, ex discordibus et paene contrariis constat, i. e. τὸ ἐκ τῶν ἐναντίων συγκοσμούμενον¹⁾.

1) VII, 9.

2) V, 8.

3) VI, 25.

4) IV, 45.

5) πηροῦται γὰρ τὸ ὁλόκληρον, ἐὰν καὶ ὁτιοῦν διεκόρησ τῆς συνωμείας καὶ συνεχείας ὡσπερ τῶν μορίων, οὕτω δὴ καὶ αἰτίων.

6) V, 1. οὐ βλέπεις τὰ ἡντάμα, τὰ στρωθάρια, τὰς μύρμηκας . . . τὸ ἴδιον ποιούσας, τὸν καθ' αὐτὰς συγκοσμοῦσας κόσμον, ἔπειτα σὺ οὐ θέλεις τὰ ἀνθρώπινα ποιεῖν κτλ.

7) VI, 42.

8) Senec. quaest. nat. VII, 27. tota haec mundi concordia ex discordibus constat.

Jam vero neque harmonia neque organismus esse potest, nisi et quaeque res eum tenet locum, qui pro ejus dignitate ei debetur et accidunt cuique, quae ex aequo et justo accidere oportet. Quod in mundi constitutione minime neglectum est; nam *ὁρᾶς, πῶς ὑπέταξε* (sc. ὁ τοῦ ὅλου νοῦς), *συνέταξε, καὶ τὸ κατ' ἀξίαν ἀπένευμεν ἐκάστοις*¹⁾ et *πᾶν τὸ συμβαῖνον δικαίως συμβαίνει*. ὁ ἐὰν ἀκριβῶς παραφυλάσσης, *εὐρήσεις· οὐ λέγω μόνον κατὰ τὸ ἐξῆς, ἀλλ' ἔτι καὶ κατὰ τὸ δίκαιον καὶ ὡς ἂν ὑπὸ τινος ἀπονέμοντος τὸ κατ' ἀξίαν*²⁾. Ut vero intelligas quidque instructum et exornatum esse iis rebus, quae, ut par est, ei debeantur, ne conferas, num virtus quaedam uni rei attributa pari modo inveniatur in reliquis, sed conferendae sunt omnes unius virtutes cum omnibus alterius, *ἢ φύσις ἴσους καὶ κατ' ἀξίαν τοὺς μερισμοὺς χρόνων, οὐσίας, αἰτίου, ἐνεργείας, συμβάσεως ἐκάστοις ποιεῖται*. σκοπεῖ δὲ, *μὴ εἰ τὸ πρὸς ἕν ἴσον εὐρήσεις ἐπὶ παντός, ἀλλὰ εἰ συλλήβδην τὰ πάντα τοῦδε πρὸς ἀθρόα τὰ τοῦ τέρου*³⁾. Itaque quum ex virtute cujusque rei ordo ac dispositio facta sint, deterior quaeque res melioris causa creata est, meliores autem, ut societatem ac commercium inter se habeant, i. e. *τὰ χεῖρω τῶν κρείττωνων ἔνεκεν, τὰ δὲ κρείττω ἀλλήλων*⁴⁾. —

Redeamus jam, unde profecti sumus. Mundum unum ac totum esse explicavimus. Singulae igitur, quae in mundo inveniuntur, res hujus unius ac totius partes sunt, i. e. *μέρη τοῦ ὅλου*⁵⁾. Itaque, qualis est mundi natura, eadem natura utuntur res singulae cfr. II, 9. *τούτων αἰεὶ δεῖ μεμνησθαι, τίς ἢ τῶν ὅλων φύσις καὶ τίς ἢ ἐμῆ, καὶ πῶς αὕτη πρὸς ἐκείνην ἔχουσα καὶ ὁποῖόν τι μέρος ὁποῖον τοῦ ὅλου οὐσα, καὶ ὅτι οὐδεὶς ὁ κολύων τὰ ἀκόλουθα τῇ φύσει, ἢς μέρος εἶ, πράσσειν*. II, 16. *ἀπόστασις τῆς φύσεως, ἢς ἐν μέρει αἰ ἐκάστον τῶν λοιπῶν φύσεις περιέχονται*. Quare ut mundus universus sic pars ejus quaeque ex causa et materia constat, ita ut tota ex causa totaque ex materia cuique rei pars quaedam assignata sit, *ἀπομεμέρισται*⁶⁾.

Hac ex ratione, quae intercedit inter mundum universum et singulas res, alia quaedam efficiuntur. Quidquid mundo non nocet, ne singulis quidem est malum; nam iis tantum rebus in pejus mutari potest pars, quibus totum corrumpitur; quod contra utilitati est toti, idem et parti prosit necesse est. Quo spectant hi loci I, 6. *καθότι μέρος εἰμι, οὐδενὶ δυσαρεστήσω τῶν ἐκ τοῦ ὅλου ἀπονεμομένων· οὐδὲν γὰρ βλαβερόν τῷ μέρει, ὃ τῷ ὅλῳ συμφέρει*. IV, 23. *πᾶν μοι συναρμόζει, ὃ σοι εὐαρμοστόν ἐστίν, ὃ κόσμος, οὐδὲν μοι πρόωρον, οὐδὲν ὀψιμον τὸ σοι εὐκαιρον· πᾶν μοι καρπὸς κτλ.* In toto autem nihil est vel a toto nihil fit, quod sibi ipsi noceat vel malum sit, *οὐ γὰρ ἔχει τι τὸ ὅλον, ὃ μὴ συμφέρει ἑαυτῷ*⁷⁾. Huc accedit, quod ne extrinsecus quidem detrimentum toti possit importari, quoniam praeter illud ipsum

1) V, 30.

2) IV, 10.

3) VIII, 7.

4) V, 16; cfr. V, 30. *πεποίηκε γοῦν* (sc. ὁ τοῦ ὅλου νοῦς) *τὰ χεῖρω τῶν κρείττωνων ἔνεκεν καὶ τὰ κρείττω ἀλλήλοις συνήρμοσεν*. VII, 55; XI, 18; XI, 10.

5) X, 6. *μέρος εἰμι τοῦ ὅλου ὑπὸ φύσεως διοικουμένου*. ἔπειτα ὅτι ἔχω πῶς οἰκίως πρὸς τὰ ὁμογενῆ μέρη. II, 3 τὸ τῷ ὅλῳ κόσμῳ συμμεῖρον, οὐ μέρος εἶ. II, 4.

6) XII, 32. *πόστον μέρος τῆς ὅλης οὐσίας ἀπομεμέρισται ἐκάστῳ; πόστον δὲ τῆς ὅλης ψυχῆς*; V, 24.

7) X, 6.

nihil est, πασῶν μὲν φύσεων κοινὸν ἔχουσῶν τοῦτο (sc. μὴ ἔχειν, ὃ μὴ συμφέρει ἐνιαυτῆς), τῆς δὲ τοῦ κόσμου προσειληφθείας τὸ μηδὲ ὑπὸ τινος ἔξωθεν αἰτίας ἀναγκάζεσθαι βλαβερόν τι ἐαυτῇ γεννᾶν (l. l.). Nam κατὰ τὴν τῶν ὄλων φύσιν ἕκαστα περιβαίνεται, οὐ γὰρ κατ' ἄλλην γέ τινα φύσιν ἤτοι ἔξωθεν περιέχουσιν ἢ ἐμπεριεχομένην ἔνδον ἢ ἔξω ἀπηρητημένην¹⁾. Quaecunque igitur fiunt hominibusque accidunt, et toti et singulis rebus utilitati sunt, ὅσα ἕκαστῳ συμβαίνει, ταῦτα τῷ ὄλῳ συμφέρει²⁾. παντὶ φύσεως μέρει ἀγαθόν, ὃ φέρει ἢ τοῦ ὄλου φύσις καὶ ὃ ἐκείνης ἐστὶ σωστικόν³⁾. συμφέρει ἕκαστῳ, ὃ φέρει ἕκαστῳ ἢ τῶν ὄλων φύσις, καὶ τότε συμφέρει, ὅτε ἐκείνη φέρει⁴⁾, quos ad locos haec praeclara verba adjicio: τοιοῦτόν τί σοι δοκείτω, ἄνυσις καὶ συντέλεια τῶν τῇ κοινῇ φύσει δοκούντων, ὅλον ἢ σὴ ὑγίεια. καὶ οὕτως ἀσπάζον πᾶν τὸ γινόμενον, κἂν ἀπηνέστερον δοκῇ, διὰ τὸ ἐκεῖσε ἄγειν, ἐπὶ τὴν τοῦ κόσμου ὑγίειαν. . . οὐ γὰρ τοῦτό τι ἐφερεν, εἰ μὴ τῷ ὄλῳ συνέφερεν. οὐδὲ γὰρ ἢ τυχούσα φύσις φέρει τι, ὃ μὴ τῷ διοικουμένῳ ὑπ' αὐτῆς κατάλληλόν ἐστιν⁵⁾.

Vides naturam, quam benigne et toti et partibus consuluerit. Etenim nihil ab ea proficiscitur, quod rebus, quas mundus complectitur, detrimentum afferat. *Εἰμαρμένη* igitur illa, qua mundum regi ac gubernari supra intelleximus, neque dira neque injusta necessitas est, i. e. ἀνάγκη εἰμαρμένη καὶ ἀπαράβατος τάξις⁶⁾, sed benevole omnia curat singulisque clementer providet⁷⁾. Rerum igitur ordinem, qui est, et constituit⁸⁾ et regit⁹⁾ providentia i. e. πρόνοια.

Jam nonnulla sunt nobis supplenda, quae supra negleximus vel quae, ne sententiarum ordinem interrumperemus, consulto omisimus. Omnium et rerum et causarum, ut vidimus, admirabilis continuatio et series est, ita ut ex toto nihil possit eripi, quin ordinis integritas turbetur et quasi tollatur. Quaecunque igitur et sunt et accidunt, necessaria sunt. Altera autem ex parte nihil in mundo desideratur. Etenim si necessarium quid fuisset, quod in mundo non invenitur, a natura, quae et justa est et ratio ipsa, factum esset. Itaque in rerum dispositione nihil neque injuste neque inconsiderate neglectum est XII, 5: τοῦτο δὲ εἴπερ καὶ οὕτως ἔχει, εὖ ἴσθι, ὅτι, εἰ ὡς ἐτέρως ἔχειν ἔδει, ἐποίησαν ἄν (sc. οἱ θεοί). εἰ γὰρ δίκαιον ἦν, ἦν ἄν καὶ δυνατὸν, καὶ εἰ κατὰ φύσιν, ἦνεγκεν ἄν αὐτὸ ἢ φύσις. ἐκ δὲ τοῦ μὴ οὕτως ἔχειν, εἴπερ οὐκ οὕτως ἔχει, πιστούσθω σοι τὸ μὴ δεῆσαι οὕτω γίνεσθαι. . . ἄριστοι καὶ δικαιοτάτοι εἰσιν. εἰ δὲ τοῦτο, οὐκ ἄν τι περιεῖδον ἀδίκως καὶ ἀλόγως ἡμελημένον τῶν ἐν διακοσμῇσει. Ergo mundus perfectus et numeris suis absolutus est¹⁰⁾. — Pertinet autem ad perfectionem,

1) VI, 9.

2) VI, 45.

3) II, 3.

4) X, 20.

5) V, 8; cfr. III, 4. τὰ ἐαυτῷ ἐκ τῶν ὄλων συγκλωθόμενα ἀγαθὰ εἶναι πέπισται. XII, 23 alia.

6) XII, 14.

7) IV, 10.

8) IX, 1. ὁρμῇ τινι ἀρχαίᾳ τῆς προνοίας καθ' ἣν ἀπὸ τινος ἀρχῆς ὥρμησεν ἐπὶ τήνδε τὴν διακόσμῃσει.

9) XII, 24. ἐπὶ τῶν ἔξωθεν συμβαινόντων (sc. δεῖ πρόχειρα ἔχειν), ὅτι ἤτοι κατ' ἐπιτηχίαν ἢ κατὰ πρόνοιαν. De dicendi genere disjunctivo apud Marcum cfr. Adn. pag. 14.

10) Cic. de nat. deor. II, 14, 37. Mundus quoniam omnia complexus est nec est quidquam, quod non insit in eo, perfectus undique est.

imprimis Graecorum sententia, pulcritudo, ita ut res non pulcras, quamvis aliis ex partibus praeclaras atque egregias sint, perfectionis nomine complecti non liceat. At vero si mundum ejusque partes contueamur, non solum rebus a natura ipsa formatis sua cuique pulcritudo propria (ἴδιον κάλλος¹⁾) attributa est, verum etiam quaecumque ad res a natura factas accedunt (τὰ κατ' ἐπακολούθησιν συμβαινόνια s. τὰ ἐπιγνώμενα vel τὰ ἐπιγεννήματα pag. 17), quamvis, si per se tantum spectentur, a pulcritudine longissime absint (πόρρω ὄντα τοῦ εὐειδοῦς), tamen ceteras res ad totum ornandum adjuvant (συνεπιχοσμεῖ). Ita persuasum est Marco res a natura factas (τὰ γύσει γινόμενα) pulcritudine non carere, ut hujus rei argumentatione omissa id tantum probare necesse habeat ne in ἐπιγνώμενοις quidem venustatem quandam desiderari.²⁾ Si vero cujus rei partes sunt pulcras et ita conjunctae, ut ex omnibus concors quasi efficiatur et congruens concentus, res tota necesse est pulchra sit. Mundi partes esse pulcras modo intelleximus; ex omnibus partibus effici ἀρμονίαν explicatum est pag. 29; ergo mundus pulcher.

Has ad quaestiones tertiam adjiciamus. Constat mundus ex materia et causa, haec illam pervagans gubernat intra, veluti animalis corpus regitur animo. Et re vera unum animal esse mundum ut Stoicis omnibus ita Marco placet. IV, 40 ὡς ἐν ζῶον τὸν κόσμον μίαν οὐσίαν καὶ ψυχὴν μίαν ἐπέχον συνεχῶς ἐπινοεῖν καὶ πῶς εἰς αἰσθησιν μίαν τὴν τοῦτον πάντα ἀναδίδοται, καὶ πῶς ὁρμῇ μιᾷ πάντα πράσσει κτλ.

Hujus animalis natura eadem est atque, ut postea docebitur, omnium animantium ratione praeditorum. Utitur σώματι, ψυχῇ, νόῳ s. ἡγεμονικῷ, quo spectat XII, 30: μία οὐσία κοινή, καὶν διεύρηται ἰδίως ποιοῖς σώμασι μυρίαῖς. μία ψυχὴ, καὶν φύσει διεύρηται μυρίαῖς καὶ ἰδίαις περιγραφαῖς. μία νοερά ψυχὴ, καὶν διακεκρίσθαι δοκῇ. Una materia i. e. unum corpus, una anima, una mens, numquid aliud efficiunt atque unum animal ratione praeditum? Idem docet universae naturae ex hominis similitudine inditum nomen τὸ ἡγεμονικὸν τοῦ κόσμου³⁾ s. τὸ κοινὸν ἡγεμονικόν³⁾. Significat enim haec vox, ut postea videbimus, eam animae partem, quae dicitur rationalis. Ergo mundus et anima et ratione utitur, i. e. animal est ratione praeditum.

§ 10.

De malis, quae in mundo inveniuntur.

τὰ κατ' ἀλήθειαν κακά. — ὁ τῶν ὄλων λόγος οὐδεμίαν ἐν ἑαυτῷ αἰτίαν ἔχει τοῦ κακοποιεῖν. κακίαν γὰρ οὐκ ἔχει, οὐδέ τι κακῶς ποιεῖ οὐδὲ βλάπτεται τι ὑπ'

1) III, 2 cfr. adn. 5 pag. 17. Locus ibi allatus his excipitur verbis (πολλὰ ἕτερα . . . συνεπιχοσμεῖ καὶ ψυχαγωγεῖ), ὥστε, εἰ τις ἔχοι πάθος καὶ ἔννοιαν βαθυτέραν πρὸς τὰ ἐν τῷ ὄλῳ γινόμενα, σχεδὸν οὐδὲν οὐχὶ δόξει αὐτῷ καὶ τῶν κατ' ἐπακολούθησιν συμβαινόντων ἡθῶς πῶς διασενίστασθαι. οὗτος δὲ καὶ θερίων ἀληθῆ χάσματα οὐχ ἥσσον ἡθῶς ὄνεται ἢ ὅσα γραεῖς καὶ πλάστει μιμούμενοι θεκνύουσιν. καὶ γραεὸς καὶ γέροντος αὐτῶν τινὰ καὶ ὄραν καὶ τὸ ἐν παισὶν ἐπαρρόδιον τοῖς ἑαυτοῦ σώμασιν ὀφθαλμοῖς ὄραν δυνήσεται. καὶ πολλὰ τοιαῦτα οὐ παντὶ πιθανά, μόνω δὲ τῷ πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὰ ταύτης ἔργα γενήσας ὑκειωμένω προσπεσῆται.

2) VII, 75.

3) VI, 36.

ἐκείνου. — γενικῶς μὲν ἡ κακία οὐδὲν βλάπτει τὸν κόσμον. — ὅπου τὸ τέλος, ἐκεῖ τὸ ἀγαθὸν ἐκάστου. nam τὸ ἀγαθὸν = τὸ συμπληρωτικὸν τοῦ τέλους. — οὔτε κακὸν οὔτε ἀγαθὸν, ὅτι ἐπίσης δύναται συμβαίνειν κακῷ ἀνδρὶ καὶ ἀγαθῷ. — τὸ ἀγαθὸν καλόν, τὸ κακὸν αἰσχρὸν ἐστίν. — τοῖς μὲν κατ' ἀλήθειαν κακοῖς ἵνα μὴ περιπίπτῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐπ' αὐτῷ τὸ πᾶν ἔθεντο οἱ θεοί. — τὰ φύσεώς μέρη οὔτε περιπτωτικὰ τῷ κακῷ οὔτε ἐξ ἀνάγκης ἔμπτωτα εἰς τὸ κακόν. — ἄκοντες ἁμαρτάνουσιν, ἔκοντες ἁμαρτάνουσιν. — οὐδὲν κακὸν κατὰ φύσιν. —

Esse in mundo mala intelligimus ex II, 11¹⁾, ubi κακοῖς, quae vulgo dicuntur, opponuntur τὰ κατ' ἀλήθειαν κακά. Quum vero, quaecunque sunt, a principiis profiscantur, ex his mala quoque orta sint necesse est. Ratio autem universi nullam in se habet male faciendi causam nec quiddam mali facit, VI, 1. ἡ τῶν ὄλων οὐσία εὐπειθῆς καὶ εὐτρεπῆς ὁ δὲ ταύτην διοικῶν λόγος οὐδεμίαν ἐν ἑαυτῷ αἰτίαν ἔχει τοῦ κακοποιεῖν. κακίαν γὰρ οὐκ ἔχει οὐδὲ τι κακῶς ποιεῖ οὐδὲ βλάπτεται τι ὑπ' ἐκείνου. Itaque malum situm est in materia. Est igitur a principio. Quum autem nihil, quod sit, in nihilum possit interire, malum nunquam in mundo non est.²⁾ Tamenne hic mundus dicitur perfectus? Natura, veluti obstantem quemque ac resistentem causarum seriei et continuationi tam bene inseruit, ut hi quoque ordinem rerum tueantur atque sustineant, prorsus eadem ratione, quae mala reperiebat in materia, rerum in ordine collocavit totiusque in usum ita convertit, ut haec quoque pro viribus et abundanter totius ad concentum perfectionemque conferant. Idem fere cadit in mundum, quod in musicae artis opus summum et perfectum, ejus concentum soni etiam discrepantes adjuvant. Inde verba: γενικῶς μὲν ἡ κακία οὐδὲν βλάπτει τὸν κόσμον³⁾ et οὐκ ἔχει τὸ ὄλον, ὃ μὴ συμφέρει ἑαυτῷ.⁴⁾ Communi igitur rerum naturae nihil est malum; quare quae inveniuntur mala, minime pugnant cum mundi perfectione nec tollunt eam.

Ad singulas res nobis descendantibus primum quaerendum est, quid sit malum his. Inspiciamus V, 16. οὐπερ ἔνεκεν ἑκάστον κατεσκεύασται, πρὸς τοῦτο φέρεται. πρὸς ὃ φέρεται δὲ, ἐν τούτῳ τὸ τέλος αὐτοῦ. ὅπου δὲ τὸ τέλος, ἐκεῖ καὶ τὸ συμφέρον καὶ τὰ ἀγαθὸν ἐκάστου et V, 15. τὸ ἀγαθὸν = τὸ συμπληρωτικὸν τοῦ τέλους. Quae quum ita sint, rei cuique est malum, quidquid obstat, quominus ad finem propositum perveniat. Est autem non solum ratione praeditorum⁵⁾, sed omnium commune propositum, ut leges sequantur universae naturae. Quod ut faciant, exceptis ratione praeditis solis cetera fatali necessitate coguntur (cfr. pag. 28). Quare malum in haec non magis quam in totum mundum cadit. Sin vero aliis locis Marcus etiam expertia rationis in mala incidere dicit, ad vulgarem ac popularem sensum accommodate loquitur, id quod sequentia probabunt.

1) τοῖς μὲν κατ' ἀλήθειαν κακοῖς ἵνα μὴ περιπίπτῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐπ' αὐτῷ τὸ πᾶν ἔθεντο (sc. οἱ θεοί). τῶν δὲ λοιπῶν εἴ τι κακὸν ἦν, καὶ τοῦτο ἂν προῖδοιτο, ἵνα ἐπὶ πάντι τὸ μὴ περιπίπτειν αὐτῷ.

2) Senec. de provid. c. 5: non potest artifex mutare materiam.

3) VIII, 55.

4) X, 6.

5) II, 16. τέλος λογικῶν ζώων, τὸ ἐπεσθαι τῷ τῆς πόλεως καὶ πολιτείας τῆς πρεσβυτάτης λόγω καὶ θεσμῷ i. e. φύσει. Quod omnibus, non solum ratione praeditis esse propositum supra est demonstratum.

Solis ratione praeditis animalibus accidere potest, ut in mala deferantur; nam iis tantum permissum est, utrum sua sponte ac voluntate necne naturae leges sequantur, ita ut in mala incidat is, qui naturae resistere studeat, bona autem consequatur, qui illi pareat. Quaecunque igitur promiscue (ἐπίσης) accidunt vel accidere possunt et bonis et malis hominibus, ea neque bona neque mala sunt IV, 39: *κρινέτω* (sc. τὸ ἡγεμονικόν) μήτε κακόν τι εἶναι μήτε ἀγαθόν, ὃ ἐπίσης δύναται κακῷ ἀνδρὶ καὶ ἀγαθῷ συμβαίνειν. ὃ γὰρ τῷ κατὰ φύσιν βιοῦντι καὶ τῷ παρὰ φύσιν ἐπίσης συμβαίνει, τοῦτο οὔτε κατὰ φύσιν ἐστὶν οὔτε παρὰ φύσιν. cfr. II, 11. Aliis verbis: bonum idem, quod honestum; nihil malum, nisi quod simul turpe sit. II, 11. *θάνατος δὲ γε καὶ ζωὴ, δόξα καὶ ἀδοξία, πόνος καὶ ἡδονή, πλοῦτος καὶ πενία, πάντα ταῦτα ἐπίσης συμβαίνει ἀνθρώποις τοῖς τε ἀγαθοῖς καὶ τοῖς κακοῖς, οὔτε καλὰ ὄντια οὔτε αἰσχρά. οὐτ' ἄρ' ἀγαθὰ, οὔτε κακὰ ἐστίν.* II, 1. ἐγὼ δὲ, θεωρητικῶς τὴν φύσιν τοῦ ἀγαθοῦ, ὅτι καλόν, καὶ τοῦ κακοῦ, ὅτι αἰσχρόν κτλ.

Jam vides, quanta benignitate in malis disponendis natura rerum usa sit, quae, quum prorsus tollere e mundo mala non potuerit, sic tamen singulis consuluerit rebus, ut aliis nulla ex parte relicta sit in mala incidendi facultas, aliis, quae quidem illa facultate utantur, omni ex parte, ne cogantur incidere, provisum sit; II, 11. *τοῖς μὲν κατ' ἀλήθειαν κακοῖς ἵνα μὴ περιπίπτῃ ὁ ἀνθρώπος, ἐπ' αὐτῷ τὸ πᾶν ἔθεντο. τῶν δὲ λοιπῶν εἴ τι κακόν ἦν, καὶ τοῦτο ἂν προΐδοντο, ἵνα ἐπὶ πάντη τὸ μὴ περιπίπτειν αὐτῷ. . . οὔτε δὲ κατ' ἄνοιαν, οὔτε εἰδυῖα μὲν, μὴ δυναμένη δὲ προσφλάξασθαι ἢ διορθώσασθαι ταῦτα ἢ τῶν ὅλων φύσιν παρεῖδεν ἂν. οὔτε ἂν τηλικούτων ἡμαρτεν, ἡτοι παρ' ἀδυναμίαν ἢ παρ' ἀτεχνίαν, ἵνα τὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ κακὰ ἐπίσης κτλ.* Sunt igitur τὰ φύσεως μέρη neque περιπτωτικὰ τῷ κακῷ (i. e. non casui vel fortunae permissum est, utrum in mala incidant necne), neque ἐξ ἀνάγκης ἔμπτωτα εἰς τὸ κακόν¹⁾ (i. e. quae in mala incidere necesse est), sed penes res ipsas (ἐπ' αὐτοῖς) potestas est et incidendi et non incidendi; cfr. e. g. VIII, 29. *τῶν ἐπ' ἐμοί ἐστίν, ἵνα ἐν ταύτῃ τῇ ψυχῇ μηδεμία πονηρία ἢ μηδὲ ἐπιθυμία μηδὲ ὄλως ταραχὴ τις. . . μέμνησο ταύτης τῆς ἐξουσίας κατὰ φύσιν.* Itaque si male quis quid fecerit, nemini nisi sibi ipse nocet, VIII, 55 *γενικῶς μὲν ἢ κακία οὐδὲν βλάπτει τὸν κόσμον, ἢ δὲ κατὰ μέρος οὐδὲν βλάπτει τὸν ἕτερον. Μόνῳ δὲ βλάβερά ἐστὶ τούτῳ, ὃ ἐπιτέτραπται καὶ ἀπηλλάχθαι αὐτῆς, ὅποτιαν πρῶτον οὗτος θελήσῃ.* Totum autem in rerum ordinem et malus ipse et facta ejus ita rediguntur, ut necessaria mundi membra bonorumque omnium libramentum quasi et contrarium pondus fiant, quare dicere licet VI, 42: *καὶ γὰρ τοῦ τοιούτου* (sc. τοῦ ἀντιβαίνειν πειρωμένον καὶ ἀναιρεῖν τὰ γινόμενα i. e. τοῦ κακοῦ) *ἔχρηξεν ὁ κόσμος,* quocum loco conferas Chrysippum apud Gellium noct. Att. VI, 1: „mundus, in quo bona non inesse potuissent, si non essent ibidem mala. Nam cum bona malis contraria sint, utraque necessum est opposita inter se et quasi mutuo adverso quaeque fulsa nisu consistere; nullum adeo contrarium est sine contrario altero.“ —

Vidimus igitur a natura malum non factum, immo vero, quum tolli non posset, in totius usum atque salutem sapienter conversum esse, ita ut animantibus ratione

1) X, 7.

praeditis data sit in mala incidendi non necessitas, sed facultas, quare nulla jam restat causa, cur deum accusemus aut adversus homines inimici partes geramus¹⁾).

Quaerat fortasse quis, res si ita se habeat, ut cujusque in potestate sita sint mala, quare dicere liceat homines peccare et inscios (*ἀγνοούντας*)²⁾ et invitos (*ἄκοντας*)³⁾ et necessitate quadam coactos (*ἐξ ἀνάγκης*)⁴⁾ vel *βιαζομένους*)⁵⁾. Quid est, quod, ut peccent sive in mala irruant homines, cogat? Falsa de rebus dogmata⁶⁾, ex quibus, ut in logicis indicavimus, nascuntur hominis actiones, cfr. VIII, 14 *οὗτος τίνα δόγματα ἔχει περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν; εἰ γὰρ περὶ ἡδονῆς καὶ πόνου κτλ. . . τοιάδε τινὰ δόγματα ἔχει, οὐδὲν θανασιτὸν ἢ ξένον μοι δόξει, ἐὰν τάδε τινὰ ποιῇ . καὶ μεμνήσομαι, ὅτι ἀναγκάζεται οὕτως ποιεῖν*. Dogmata autem, quippe quae nitantur visionibus, hominis sita sunt in potestate (cfr. logica pag. 7), quare hac ex parte homo *ἐκὼν* i. e. sua sponte ac voluntate peccat sive in mala incidit. — Haec de *κακοῖς κατ' ἀλήθειαν*. —

Quae vulgo dicuntur mala, *θάνατος*, *πενία*, *ἀδοξία*, *πόνος* (cfr. II, 11) vel *τὸ δηλητήριον καὶ πᾶσα κακουργία, ὡς ἄκανθα, ὡς βόρβορος* (VI, 36), proprie hoc nomine non significanda sunt. Aliis ad rerum ordinem servandum naturae opus est, e. g. morte, qua res solvuntur in elementa novas res formatura, itaque sunt *κατὰ φύσιν*. οὐδὲν δὲ κακὸν κατὰ φύσιν II, 17; alia ad res a natura bene ac pulcre creatas per consequentiam accidunt (i. e. *ἐπιγεννήματα τῶν σεμνῶν καὶ καλῶν* VI, 36), quae, quamvis sola per se spectata foeditatem quandam exhibere videantur, tamen totius ornatui atque concentui prosunt ideoque mala esse non possunt; alia, quae, ut in artificum vel opificum officinis, per necessitatem quandam naturae operum quasi ramenta et segmenta (*ξέσματα καὶ περιτυμήματα*) decidunt. Iis quam mirifice utatur natura, intelligitur ex VIII, 50: *μὴ προσείπης „τί δὲ καὶ ἐγένετο ταῦτα ἐν τῷ κοσμῷ;“ ἐπεὶ καταγελασθήσῃ ὑπὸ ἀνθρώπου φυσιολόγου, ὡς ἂν καὶ ὑπὸ τέκτονος καὶ σκντέως γελασθείης, καταγνώσκων, ὅτι ἐν τῷ ἐργαστηρίῳ ξέσματα καὶ περιτυμήματα τῶν κατασκευαζομένων ὄρεῖς . καίτοι ἐκεῖνοί γε ἔχουσι, ποῦ αὐτὰ ὀρίψωσιν . ἢ δὲ τῶν ὄλων φύσις ἔξω οὐδὲν ἔχει . ἀλλὰ τὸ θανασιτὸν τῆς τέχνης ταύτης ἐστίν, ὅτι περιορίσασα ἐαυτὴν πᾶν τὸ ἔνδον διαφθείρεσθαι καὶ γηράσκειν καὶ ἄχρηστον*

1) VI, 41: *ἐὰν μόνον τὰ ἐρ' ἡμῶν ἀγαθὰ καὶ κακὰ κρίνωμεν, οὐδεμία αἰτία καταλείπεται οὔτε θεῶ ἰσχυροῦσιν οὔτε πρὸς ἀνθρώπων στήσαι στάσιν πολεμίου.*

2) XI, 18. *εἰ δ' οὐκ ὁρθῶς (sc. ταῦτα ποιῶσι), δηλονότι ἄκοντες καὶ ἀγνοούντες.* VII, 22.

3) XI, 18; VII, 22, cfr. adn. 2; praeterea IV, 3 *ἄκοντες ἁμαρτάνουσι.* VII, 63. *πᾶσα ψυχὴ ἄκουσα στέρεται τῆς ἀληθείας, οὕτως οὖν καὶ δικαιοσύνης καὶ σωφροσύνης καὶ ἐμμενείας καὶ παντὸς τοῦ τοιούτου.*

4) IV, 6. *ταῦτα οὕτως ὑπὸ τῶν τοιούτων πέφυκε γίνεσθαι, ἐξ ἀνάγκης· ὁ δὲ τοῦτο μὴ θέλων θέλει τὴν σκῆν ὅπῃ μὴ ἔχειν.*

5) X, 30. *τοῦτω γὰρ ἐπιβάλλον (sc. τί παρόμοιον ἁμαρτάνεις), ταχέως ἐπιλήσῃ τῆς ὁργῆς συμπίπτοντος, ὅτι βιάζεται.* cfr. XII, 16.

6) VI, 27. *πῶς ὡμὸν ἐστὶ μὴ ἐπιτρέπειν τοῖς ἀνθρώποις ὁρμῶν ἐπὶ τὰ φανόμενα αὐτοῖς οἰκεία καὶ συμμέρονα; καίτοι τρόπον τινὰ οὐ συγχωρεῖς αὐτοῖς τοῦτο ποιεῖν, ὅταν ἀγανακτήσῃ, ὅτι ἁμαρτάνουσι. μέρονα γὰρ πάντως ὡς ἐπὶ οἰκεία καὶ συμμέρονα αὐτοῖς.* cfr. VII, 26; II, 1.

εἶναι δοκοῦν εἰς ἐαυτὴν μεταβάλλει, καὶ ὅτι πάλιν ἄλλα νεαρὰ ἐκ τούτων αὐτῶν ποιεῖ, ἵνα μήτε οὐσίας ἔξωθεν χρήξῃ, μήτε, ὅπου ἐκβάλῃ τὰ σαιρότερα, προσδέηται. —

Hic substistendum est, quum nunc jam ingenti timore crucier, ne impensas huic libello typis exseribendo constitutas excedens tenuissimas gymnasii nostri aerario detrimentum inferam, quod vix resarciri possit. Caetera sequentur alias.

Dr. M. Koenigsbeck.